

edukacyjny kameleon

informator o edukacji ekologicznej
dla szkół podstawowych i gimnazjów woj. łódzkiego
październik 2003

Programy, wydarzenia

Towarzystwo na rzecz Ziemi zaprasza do udziału w kampanii promującej opakowania zwrotne («sprzątanie u źródła» zamiast «sprzątania świata»).

Kampania ma na celu przekonanie konsumentów do wybierania opakowań zwrotnych poprzez przygotowane pakiety informacyjne, które są skierowane do placówek handlowych posiadających w swojej ofercie napoje w opakowaniach wielo- i jednorazowych. W czasie jej trwania jest promowany znak graficzny (logo Zielona Butelka), którym oznaczane są sklepy posiadające w ofercie napoje w opakowaniach zwrotnych. W materiałach informacyjnych i reklamach konsumenci są namawiani do korzystania w pierwszej kolejności z takich sklepów.

Te działania zakładają częściowe wyręczenie placówek handlowych w realizacji ustawowego obowiązku informowania kupujących o: dostępnych systemach zwrotu, zbiórki i odzysku, w tym recyklingu, właściwego postępowania z odpadami opakowaniowymi, znaczenia symboli stosowanych na opakowaniach poprzez przygotowanie dla nich odpowiednich wywieszek, a przez to przekazanie szerszej (i rzetelnej :-)) informacji o opakowaniach wielorazowych, co powinno przyczynić się do wzrostu świadomości ekologicznej konsumentów.

Po pakiety informacyjne można zgłaszać się do organizacji - koordynatorów regionalnych.

W województwie łódzkim program koordynuje:

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”

ul. Więckowskiego 33, p. 310

90-734 Łódź

tel. (42) 632 03 11

kom. 0 503 733 770

fax (42) 630 17 49

Więcej informacji o konkursie
„Zielone butelka”
w dziale konkursy.

Aktualności, ciekawostki

Będzie zapotrzebowanie na makulaturę

„Eksportowany z Polski papier trafia przede wszystkim na rynki krajów UE oraz do Chin. Specjaliści z branży oceniają, że wkrótce wzrośnie też zapotrzebowanie na ten produkt na rynku krajowym, ale będzie on dotyczył papierów zawierających makulaturę.

Takie bowiem będą wymagania dyrektywy UE nakładającej na kraje członkowskie obowiązek podniesienia wskaźnika recyklingu odpadów opakowaniowych. Jak dotąd, papiery makulaturowe są do Polski importowane z Niemiec, Austrii, Holandii, Węgier, Litwy, Słowacji, Szwecji i Wielkiej Brytanii.

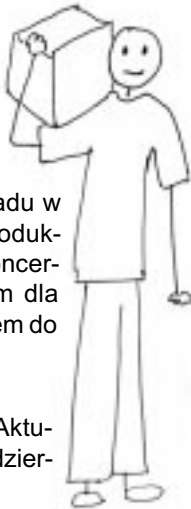
Spadek produkcji przemysłowej na świecie spowodował, że zapotrzebowanie na opakowania zmniejszyło się w ostatnich latach. Odczuli to przede wszystkim producenci tektury falistej, na którą zapotrzebowanie od 2000 r. właściwie się nie zmienia i wynosi w Europie 36-37 mld mkw. (19-20 mln ton), a na najbliższe lata jest szacowane na 22 mln ton rocznie. Analitycy przewidują, że do 2005 r. zapotrzebowanie na tekturę falistą zwiększy się o 25 proc., a do 2010 r. aż o 70 proc.

W Polsce od 1997 r. produkcja tektury falistej zwiększyła się o 60 proc. i aktualnie rocznie wynosi ok. 17 kg/mieszkańca (w zachodniej Europie – 37,8 kg). W 2002 r. było w Polsce 37 producentów tektury falistej. Największy – Frantschach Świecie – zaspokaja prawie 3/4 krajowych potrzeb, a Intercell w Ostrołęce – 19 proc. 35 pozostałych firm ma 7 proc. udział w rynku. Mimo to że produkcja jest bardzo rozdrobniona, nie zanosi się na fuzje przedsiębiorstw w tym sektorze, natomiast przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym z uwagą obserwują, w jakiej kondycji są małe zakłady, licząc, w razie upadłości, na ich łatwe przejęcie. Polskim rynkiem jest coraz poważniej zainteresowany austriacki Model-Holding, firma, która weszła na nasz rynek na początku lat 90., oferując opakowania z tektury falistej.

W styczniu 1998 r. w Biłgoraju zaczęła się produkcja tektury falistej i opakowań w nowo wybudowanej firmie Model Opakowania sp. z o.o. Rok później otwarto – pierwszy w Polsce – Pack Shop ze standardowymi opakowaniami i materiałami pomocniczymi (pudła z tektury falistej i litej i tektura falista w rolach). W połowie ubiegłego roku firma przejęła Tek-Pak w podwarszawskim Czosnowie. Do końca 2002 r. holding zainwestował w Polsce prawie 72 mln zł, a długookresowa strategia zakłada dalszą modernizację zakładu w Czosnowie i zwiększenie potencjału produkcyjnego w Biłgoraju. Polskie zakłady koncernu Model produkują przede wszystkim dla krajowych odbiorców, są też przyczółkiem do ekspansji holdingu na wschód.”

Lech Piesik

Materiał pochodzi z Gazety Prawnej - Aktualności: Nr 207 (1063) czwartek 23 października 2003 r.

Domy w PETów

Plastikowe butelki po napojach materiałem budowlanym? Owszem. Przełomową technologią ich przetwarzania opracowali naukowcy z Politechniki Krakowskiej. Nowy materiał jest wytrzymały jak beton

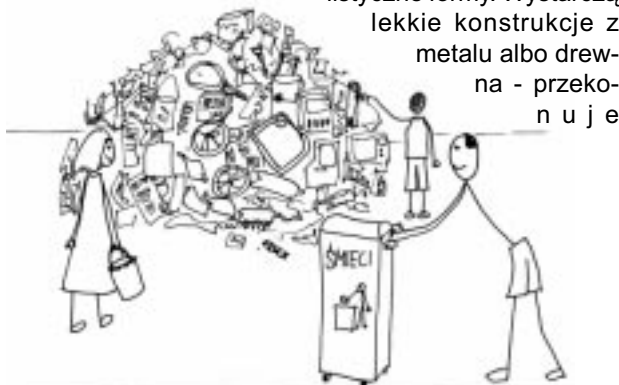
Plastikowa butelka po wodzie mineralnej stała się najbardziej uciążliwym śmieciem XX wieku. Jak obliczyli naukowcy, w naturalny sposób rozkładałaby się nawet przez 500 lat! Polacy w ciągu roku opróżniają prawie trzy miliardy tych butelek. Taka góra odpadów wypełniłaby przynajmniej dwa Pałace Kultury. Tylko 10-15 proc. przerabia się na granulaty, z których następnie produkowane są folie i taśmy opakowaniowe.

- To kosztowne metody przetwarzania, wymagają oczyszczonych, posegregowanych odpadów. My szukaliśmy taniego i skutecznego sposobu recyklingu - od odpadu do nowego użytecznego produktu - wyjaśnia Jerzy Polaczek z Politechniki Krakowskiej.

Prace nad technologią ruszyły w 2001 r. w Samodzielnej Katedrze Chemii i Technologii Tworzyw Sztucznych PK. Kierował nimi dr Polaczek. - Trudno w to uwierzyć, ale metoda naprawdę jest prosta jak konstrukcja cepa - żartuje.

Butelki są zgniatane i mielone na kilkucentymetrowe płatki. Potem dodaje się do nich klej. Powstaje jednolita masa, którą prasuje się w formach. - Żadne specjalistyczne formy. Wystarczą

lekkie konstrukcje z metalu albo drewna - przekonuje

naukowiec. Potrzeba do tego stosunkowo niewiele energii. Metoda nie wymaga też kosztownego segregowania, mycia i osuszania butelek. Wystarczy około 100-150 tys. złotych oraz stałe źródło odpadów. Nowy materiał łączy wyjątkową odporność na ściskanie ze zdolnością przepuszczania wody. Naukowcy odkryli również, że płyta z niego wykonana, tzw. IZOPET-R, pochłania fale dźwiękowe.

Z butelek po napojach można wytwarzać płyty do stabilizacji gruntu - na przykład na skarpach. Materiał stosuje się do ocieplania ścian budynków, fundamentów, dachów, tarasów, posadzek. Wzmacnia się nimi podłoże narażone na duży nacisk: parkingi, garaże, drogi dojazdowe. Budowlańcy sugerują, że nowe płyty mogłyby zastąpić styropian stosowany dotychczas do ocieplania ścian piwnic. - Sam materiał, choć przepuszcza wodę, nie nasiąka nią. Pozwala na „oddychanie” ścian - przekonuje Jerzy Polaczek. Wytrzymałość płyt zaskoczyła nawet naukowców. Próbkę poddawaną na zmianę zamrażaniu i zraszaniu wodą nie utraciły swoich właściwości. Przy odpowiedniej gęstości płyty udało się uzyskać materiał wytrzymały jak beton!

Na metr kwadratowy płyty o grubości 10 cm zużywa się około 750 butelek. Na docieplenie ścian piwnicy niewielkiego domku jednorodzinnego trzeba mieć ich około 28 tys.

Gdyby produkcja płyt ruszyła w kraju pełna parą, udałoby się przetworzyć nawet 80 proc. ze 150 tys. ton butelek, które rocznie trafiają na wysypiska komunalne w całym kraju.

- My wiemy, że to rewolucyjne odkrycie. Na początek próbowaliśmy nim zainteresować władze Małopolski. Napisałem list do marszałka, nie dostałem jednak konkretnej odpowiedzi - narzeka dr Polaczek. Tymczasem nową technologią zainteresowali się już Włosi, Rosjanie, Francuzi, Grecy. Licencje na produkcję płyty IZOPET-R chce kupić m.in. Kreta, która ma ogromne problemy z butelkami pozostawianymi przez turystów. Naukowcy z Politechniki otrzymali grant z Komitetu Badań Naukowych i subwencję ze środków Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Wkrótce ruszą z próbą produkcją płyt. Technologię już zgłosili do urzędu patentowego. Pozostało tylko opracowanie know-how.

Twórcami opisanej technologii są obok dr. Jerzego Polaczka prof. Jan Pielichowski, dr Jolanta Polaczek i mgr Piotr Przybek.

Źródło: www.gazeta.pl, autor: Magdalena Kula

PET - co to jest?

PET - (politereftalan etylenu) surowiec w latach 50. i 60. stosowany do wyrobu folii, od połowy lat 80. wykorzystywany głównie do produkcji butelek na napoje. Według danych PETCORE - organizacji monitorującej recykling PET w Europie - w 2000 roku do produkcji opakowań wykorzystano aż 1,5 mln ton tego tworzywa. Zaledwie 270 tys. ton odpadów PET udało się przetworzyć. (mk)

Źródło: www.gazeta.pl

Co zjedzą zimą białowieskie żubry?

400 ton siana i sianokiszonki, 50 ton buraków, 20 ton kukurydzy, 7 ton żołądźi i do tego jeszcze zboże - takie są zapasy pożywienia na zimę dla żubrów żyjących na wolności w Puszczy Białowieskiej.

„Zapasy są większe niż w ubiegłym roku. Miniona zima była bowiem dłuższa, niż się spodziewaliśmy, i karmę dla żubrów musieliśmy dokupić, więc teraz wolimy się zabezpieczyć” - powiedział PAP w czwartek kierownik ośrodka hodowli żubrów Białowieskiego Parku Narodowego Jerzy Dackiewicz.

Część siana ułożono w tzw. brogach na terenie puszczy i żubry już jedzą je, kiedy chcą. „Dokarmianie zaczniemy, gdy to siano zjedzą. Na razie raczej jedzą żołądźie, które w tym roku obrodziły” - dodał Dackiewicz.

Przeważnie regularne dokarmianie zwierząt zaczyna się na początku grudnia, gdy już na stałe leży śnieg. Wtedy pożywienie będzie wykładane w kilkunastu miejscach w puszczy. Wtedy też zacznie się doroczne liczenie białowieskiego stada.

Szacuje się, że obecnie stado żubrów w Puszczy Białowieskiej liczy ok. 350 sztuk. Jest największe w Polsce, i - według naukowców i leśników - za duże. Stąd plany np. przesiedlenia części tych zwierząt do innych dużych kompleksów leśnych, np. Puszczy Knyszyńskiej i Augustowskiej.

Źródło: PAP

W internecie

<http://www.zubry.com/>

Żubr to polska duma i jeden z symboli Polski na świecie. Historia żubra splata się ściśle z historią naszego kraju. Niewielu jednak wie, że jeszcze 70 lat temu los tego gatunku zależał od kilku osobników i głównie dzięki niezwykłemu poświęceniu Polaków żubry przetrwały do dziś.

Strona autorstwa Jarka Tomany jest skarbnicą ciekawie podanej wiedzy na temat tego wspaniałego zwierzęcia. Na stronie między innymi: co każdy powinien wiedzieć o żubrach, biologia żubra, historia żubra, żubry w Polsce i na świecie, ochrona żubra, żubr po polsku, najnowsze wieści o żubrach, rozpoznawanie śladów żubra, bogata galeria zdjęć żubrów, żubry w literaturze i sztuce, mapy występowania żubrów i wiele innych. Strona ciekawa nie tylko pod względem treści, jest również pod względem graficznym ładna, choć prosta. Polecamy!

Konferencje, festiwale

POLEKO 2003

W dniach 18-21 listopada 2003 odbędzie się kolejna edycja Międzynarodowych Targów Ekologicznych POLEKO 2003

„Ochrona środowiska w Unii Europejskiej - korzyści i wyzwania dla Polski” - tak brzmi motto tegorocznych Międzynarodowych Targów Ekologicznych POLEKO 2003, które odbędą się od 18 do 21 listopada w Poznaniu. Dla branży ekologicznej będzie to okazja do zdobycia niezbędnej wiedzy, by właściwie przygotować się do integracji. Piętnasta edycja największych targów ekologicznych w Europie Środkowo-Wschodniej stanowić będzie platformę spotkania organizacji i instytucji wyspecjalizowanych w różnorodnych działaniach na rzecz ochrony środowiska, firm oferujących nowoczesne technologie i urządzenia oraz ich odbiorców.

Zwiedzający będą mogli zapoznać się z kompleksową ofertą około 600 firm z 20 krajów dotyczącą: ochrony wód, gleby i powietrza, pomiaru zanieczyszczeń, hałasu i wibracji, kontroli i zarządzania odpadami przemysłowymi, miejskimi i chemicznymi, budownictwa przemysłowego i energetycznego oraz techniki komunalnej. W ramach targowej prezentacji wydzielone zostaną ekspozycje specjalne: Salon Czystej Energii, Salon Recyklingu oraz ekspozycje Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska.

Naturalnym dopełnieniem oferty wystawców będzie bogaty program targowych wydarzeń: **VII Międzynarodowy Zjazd Ekologiczny**, spotkanie pozarządowych organizacji ekologicznych Zielone Forum, V Ogólnopolskie Forum Edukacji Ekologicznej **Eko Media Forum**, **Międzynarodowa Giełda Kooperacji** organizowana wspólnie z World Trade Center Poznań, liczne konferencje i seminaria dla specjalistów, prestiżowe konkursy i nagrody, wystawy obrazów i fotografii oraz przegląd filmów o tematyce ekologicznej

SZCZYT EKOLOGÓW

VII Międzynarodowy Zjazd Ekologiczny

W przeddzień targów rozpocznie się VII Międzynarodowy Zjazd Ekologiczny. Podczas dwudniowych obrad uczestnicy dyskutować będą m. in. o ochronie środowiska w krajach Unii Europejskiej i w Polsce w świetle zapisów traktatu akcesyjnego oraz prac nad konstytucją UE. Mowa będzie też o szansach i zagrożeniach w obszarze Środowisko związanych z członkostwem Polski w UE a także finansowaniu i perspektywach rozwoju ochrony środowiska w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej. Wśród zaproszonych prelegentów jest przewodniczący Sejmowej Komisji Europejskiej Józef Oleksy.

Obradom zjazdu towarzyszyć będą seminaria: „Polski rynek ochrony środowiska - szanse, możliwości oraz ograniczenia w prowadzeniu działalności przez przedsiębiorstwa zagraniczne”, „Ochrona środowiska w powiecie” oraz „Światowe trendy w gospodarce odpadami - perspektywy dla Polski”. Obrady zakończone zostaną dyskusją panelową z udziałem honorowych gości z kraju i zagranicy, która poświęcona będzie najaktualniejszym problemom ochrony środowiska w jedno-

---

---

czącej się Europie i Polsce. Patronat honorowy nad zjazdem sprawuje Minister Środowiska.

Zielone Forum

Przy okazji VII Międzynarodowego Zjazdu Ekologicznego odbędzie się spotkanie przedstawicieli pozarządowych organizacji ekologicznych Zielone Forum. Obrady forum poświęcone będą funkcjonowaniu pozarządowych organizacji ekologicznych w przededniu wstąpienia Polski do UE oraz nowym możliwościom finansowania działalności trzeciego sektora po akcesji.

OFERTA WYSTAWCÓW

W targach pojawi się oferta około 600 firm z 20 krajów: Austrii, Belgii, Czech, Danii, Finlandii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Kanady, Niemiec, Polski, RPA, Senegal, Słowacji, Szwajcarii, Szwecji, Ukrainy, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Włoch. Udział wystawców zagranicznych wynosi około 31 proc.

Salon Recyklingu

Zorganizowany w ubiegłym roku po raz pierwszy **Salon Recyklingu**, spotkał się z dużym zainteresowaniem zarówno wystawców jak i zwiedzających. Dlatego i tym razem postanowiliśmy stworzyć wydzieloną tematycznie i przestrzennie specjalną ekspozycję, w ramach której zaprezentowana zostanie oferta urządzeń, technologii i usług firm związanych z przemysłowym przetwarzaniem odpadów. Tutaj będzie można się także zapoznać z produktami do gromadzenia i wstępnego przetwarzania różnych grup odpadów oraz systemami organizacji odzysku.

Integralną częścią Salonu Recyklingu będzie seminarium pt. „**Recykling odpadów - szanse i wyzwania dla Polski w kontekście wejścia do Unii Europejskiej**”.

Salon Czystej Energii

W ramach Salonu Czystej Energii zaprezentowane zostaną najnowsze technologie, urządzenia, wiedza oraz trendy branży odnawialnych źródeł energii. W ramach Salonu odbędzie się w dniach 18-20 listopada odbędzie się powtarzalne seminarium „**Energia ze źródeł przyjaznych środowisku**”, podczas którego poruszona zostanie m. in. następująca tematyka: odnawialne zasoby energii w Polsce, ich rozmieszczenie przestrzenne i procedury lokalizacyjne, mechanizmy wsparcia rynków zielonej energii, polski rynek pelet, wykorzystanie biopaliw stałych oraz produkcja i uwarunkowania wykorzystania biopaliw płynnych.

EKO MEDIA FORUM

Podczas targów POLEKO odbędzie się V Forum Edukacji Ekologicznej EKO MEDIA FORUM organizowane przez Abrys Sp. z o.o., Ministerstwo Środowiska i Międzynarodowe Targi Poznańskie. W jego ramach będą miały miejsce liczne wydarzenia związane z edukacją ekologiczną: Salon Edukacji Ekologicznej, Seminarium „Edukacja ekologiczna w szkole i gminie”, przegląd filmów edukacyjnych propagujących postawy proekologiczne „Zielone Kino”, przegląd przedstawień teatral-

nych dzieci i młodzieży „Zielona Scena”, pokaz mody ekologicznej, Salon multimedialny „Komputer z motylkiem” i inne.

Salon Edukacji Ekologicznej to wydzielona ekspozycja regionalnych ośrodków edukacji ekologicznej, pozarządowych organizacji ekologicznych, parków krajozabrazowych i narodowych, nadleśnictw prowadzących edukację ekologiczną, szkół i uczelni oraz innych organizacji non-profit zajmujących się edukacją ekologiczną. Na terenie salonu powstanie też „ogródek zabaw ekologicznych”

Seminarium „**Edukacja ekologiczna w szkole i gminie**” przeznaczone jest dla nauczycieli zajmujących się edukacją ekologiczną, regionalnych i gminnych ośrodków edukacji ekologicznej, przedstawicieli organizacji ekologicznych oraz uczniów zainteresowanych tą problematyką. Tematyka seminarium obejmie m.in. nowoczesne programy edukacji ekologicznej, możliwości dofinansowania działań edukacyjnych ze środków krajowych i UE, prezentację przedsięwzięć o tematyce ekologicznej skierowanych do szkół oraz praktyczne instrumenty prowadzenia edukacji ekologicznej. Seminarium odbędzie się w dniach 18-20 listopada.

Puszkowa budowa - jej celem jest popularyzacja zbiórki puszek aluminiowych jako cennego surowca wtórnego. Podczas targów POLEKO w centralnym miejscu pawilonu 14, gdzie odbywać się będzie EKO MEDIA FORUM, dzieci i młodzież wybudują z puszek okazałą budowlę. W tym roku planowane jest stworzenie herbu Wielkopolski. Po targach puszki trafią do skupu aluminium.

W ramach przeglądu filmów edukacyjnych „**Zielone Kino**” codziennie prezentowanych będzie około 25 filmów o tematyce ekologicznej. Filmy podzielone będą na dwie kategorie: edukacyjną i przyrodniczą. W dniu 20 listopada zwiedzający targi będą mogli zobaczyć znany film „Makrokosmos - podniebny taniec”, po którym odbędzie się warsztaty dla nauczycieli.

„**Zielona Scena**” będzie miejscem prezentacji przedstawień teatralnych przygotowanych przez szkoły i ośrodki edukacji ekologicznej. W przerwach między przedstawieniami na scenie przeprowadzane będą konkursy o tematyce ekologicznej. Ponadto dzieci i młodzież szkolna przedstawią na „Zielonej Scenie” **pokazy mody ekologicznej**. W programie także **warsztaty gry na bębnach ekologicznych** (kolorowych beczkach z odzysku) oraz mini koncerty z uczestnikami warsztatów.

Podczas **Happeningu** „**Dzieci Śmieci**” kilkunastoosobowa grupa dzieci przebranych za śmieci będzie propagować wśród gości targowych konieczność dbałości o środowisko oraz selekcjonowania odpadów.

Salon prezentacji, gier i konkursów multimedialnych „**Komputer z motylkiem**” - tutaj będzie można zapoznać się z ekologicznymi gramami edukacyjnymi, stronami i portalami internetowymi związanymi z ekologią. Na dużym monitorze wyświetlane będą prezentacje najciekawszych i najważniejszych stron poświęconych ochronie środowiska i edukacji w polskim Internecie.

Warsztaty dla dziennikarzy mediów lokalnych - ich celem będzie prezentacja nagłaśniania zagadnień ekologicznych w mediach lokalnych (20.11., WTC sala 120).

WYSTAWY

„**Dęby Rogalińskie**” - wystawa zdjęć artysty fotografa Janusza Korpala. 50 czarno-białych fotografii ukazuje najstarsze polskie dęby w czterech porach roku. Ekspozycja jest fragmentem wydanego w ostatnim czasie albumu o Dębach Rogalińskich - „pokazuje tragizm i nieuchronny koniec tego jedyne w Europie wspinałego krajobrazu, który może przestać istnieć już pod koniec XXI wieku”

Wystawa pokonkursowa **Ogólnopolskiego Konkursu Fotografii Przyrodniczej FOTO-EKO** organizowanego przez Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” i firmę Abrys. Wystawa prezentowana będzie w ramach EKO MEDIA FORUM w pawilonie 14A.

Ekologiczne obrazy - wystawa obrazów o tematyce ekologicznej „**EKOART 2003 - Kolejna Karta**” zorganizowaną przez Ekologiczne Stowarzyszenie Środowisk Twórczych EKOART

„**Ekologiczna Wielkopolska**” - wystawa konkursowa prac plastycznych wykonanych przez dzieci współorganizowana przez firmę Abrys i Fundację „Lepsze Jutro” z Poznania opiekującą się utalentowanymi dziećmi domów dziecka. Ogłoszenie wyników konkursu i przyznanie nagród odbędzie się na Zielonej Scenie we czwartek 20.11. Wystawa w dniach 18-21.11.2003 w ramach EKO MEDIA FORUM (pawilon 14A).

Wystawa edukacyjna „Jak działać dla Ziemi” - przedstawiająca działania proekologiczne Klubu Gaja. W dniach 18-21.11.2003 w ramach EKO MEDIA FORUM (pawilon 14A).

ZWIEDZANIE

Targi POLEKO 2003 będzie można zwiedzać w dniach **od 18 do 21 listopada 2003**, w godz. 9.00-17.00.

Ceny biletów wstępu: 18-19 listopada: 15 zł, 20-21 listopada: 10 zł

V Ogólnopolskie Forum Edukacji Ekologicznej EKO MEDIA FORUM:

Wstęp dla uczestników seminarium „Edukacja Ekologiczna w szkole i gminie” po wcześniejszym zgłoszeniu: bezpłatny

Wstęp dla zorganizowanych grup dzieci i młodzieży tylko w dniach 19-21.11. po wcześniejszym zgłoszeniu: bezpłatny

Szczegółowe informacje dot. Eko-Media Forum:

Joanna Mieszkowicz, Abrys, tel. (61) 655-81-22, fax 655-81-01.

Explorers Festival Łódź, 14-23 listopada 2003

Program Festiwalu

14 listopada (piątek)

Wobec chwili. Wystawa fotograficzna. Autorzy - Inez i Andrzej Baturo - artyści fotograficy. Otwarcie wystawy z udziałem autorów - 14.11.2003 r. o godz. 18.00 w Galerii Łódzkiego Towarzystwa Fotograficznego, ul. Piotrkowska 102.

Dzisiejszy człowiek żyje najczęściej z dala od przyrody, którą podziwia jedynie z okna samochodu, podczas podróży. Jest też zdecydowanie bardziej miastowy niż wiejski... I chociaż nie zna przyrody, to jednak już nie boi się jej. Dlatego nie ma nawet w zwyczaju patrzeć i zadziwiać się światem. Zanim go człowiek zmieni, niszcząc jego pierwotność, można czasami uchwycić jego piękno (jakież to dziś niepopularne słowo!). Tych momentów i towarzyszących im emocji, przelotnego światła i cudowności natury szukamy jako artyści fotograficy i zachowujemy na kliszy. Chcemy, jak dziecko, uchwycić się i ocalić chwilę, wobec której, jak wobec gór, jesteśmy bardzo mali. Wystawa Wobec chwili składa się z barwnych fotografii przedstawiających pejzaż, a góry w szczególności. Jest to krajobraz polski, ale zdjęciom nie towarzyszą podpisy, gdyż zależy nam na uogólnieniu obrazu. Liczy się emocja, a nie długość i szerokość geograficzna. Wierzmy, że to właśnie chwile emocji są najważniejszym elementem każdej podróży, czy to bliskiej, czy dalekiej....

18 listopada (wtorek)

Pocztówki zza krawędzi. Wystawa fotograficzna.

Autor - Dawid Kaszlikowski. Otwarcie wystawy z udziałem autora - 18.11.2003 r. o godz. 17.00, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi Galeria Bałucka, Stary Rynek 2

19 listopada (środa)

18.00. Otwarcie festiwalu. Alpinizm - sposób na życie - wykład inauguracyjny Andrzeja Wilczkowskiego, będący osobistą refleksją na temat alpinizmu i gór, wpływających przecież w tak istotny sposób na życie wielu ludzi

18.45 Na dwóch kółkach po Nowej Zelandii. Położona na drugim końcu świata, zawsze budziła w nich ogromną ciekawość. Andrzej Macha i Adam Wyrozumski w grudniu 2002 roku wyruszyli na wielką wyprawę rowerową wokół Wyspy Południowej i dziś mogą powiedzieć, że warto mieć niezwykle marzenia, bo i one się spełniają

20.10 Opowieść z Alaski - na stokach McKinley'a. Ta prezentacja będzie zapewne szczególnym potwierdzeniem tego, że nadzieja i wiara pozwala przetrwać niezwykle dramatyczne chwile, nawet wtedy, gdy wydaje się, że człowiek dotknął krawędzi, jak miało to miejsce w przypadku Krzysztofa Wiechy

20 listopada (czwartek)

18.00. Znana i nieznaną Tanzanią - w górach i w buszu. Jaka jest Afryka - ta widziana z Killimandżaro i ta skrywająca się gdzieś w zupełnie dzikim buszu - spróbuje pokazać Jarosław Fischbach, który w czasie licznych podróży odwiedził w 1997 roku również Tanzanię

19.20. Fotografować z pasją. Opowieści z górskich szlaków Inez i Andrzeja Baturo o zabawnych i niecodziennych sytuacjach na pozornie prostych drogach., przeplecione komentarzem dotyczącym trudności i pułapek czyhających na amatorów górskiej fotografii

---

20.40. Oblicza Etiopii. Wyspa czarnego chrześcijaństwa z monolitycznymi kościołami i półnagie dzikie plemiona, sawanna i niebotyczne góry Siemen. Taką ją poznali i ulegli jej urokowi. Anna Olej - Kobus i Krzysztof Kobus- Etiopia jakiej zapewne nie znamy

21 listopada (piątek)

18.00. Wolin - od Wikingów do współczesności. Po najpiękniejszej i największej polskiej wyspie, miejscu magicznym, gdzie historia i teraźniejszość tworzą niezwykłą atmosferę, a przyroda urzeka swoim pięknem, oprowadzi nas Karolina Jaroszewicz, nagrodzona za najciekawszą promocję walorów turystycznych Polski

19.15. Latająca kamera. Joe Jennings (USA) - Niezwykły Człowiek Kamery, trzykrotnie uhonorowany prestiżową amerykańską nagrodą Emmy, wielokrotny mistrz świata w sportach powietrznych i jego specjalny pokaz, podczas którego naprawdę zapiera dech w piersi a ciało oblewa się potem, gdy widzimy ludzi przekraczających bariery za cenę szczególnej chwili wolności

20.45. Życie w zawieszaniu. Pascal Tournaire (Francja) - bardzo dobry wspinacz, znakomity artysta fotograf, dla którego zdobywanie Korony Ziemi stało się pretekstem do ukazania oszałamiającego piękna natury, wyczynów efemerycznych aktorów jakimi są alpinisci oraz ulotności chwil towarzyszących im podczas wspinaczki.

22.30. Artshow 2003. Nocny przegląd filmów.

22 listopada (sobota)

11.30. EXTREMISTA 2003 III Otwarte Mistrzostwa Łodzi we Wspinaczce Sportowej o Puchar Prezydenta Miasta. Centrum Sportu Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Styrska 20/24 w Łodzi.

12.00. 12 lat, 12 gór. Otwarcie wystawy Piotra Pustelnika, Galeria Manufaktury, Łódź, ul. Ogrodowa 2

14.00. Wspólny lot . Pokaz nagrodzonego główną nagrodą na ostatnim festiwalu filmowym w Trento najnowszego filmu Mirosława Dembińskiego, w którym historia sparaliżowanego parolotniarza stanowi piękny przykład pokonywania barier i ograniczeń, woli normalnego życia i kontynuowania wielkiej pasji jaką jest latanie. W spotkaniu udział wezmą bohaterowie filmu - Jędrzej Jaxa-Rożen i jego żona Hania.

15.15. Dołączyć do najlepszych. Wspólnie z Januszem Onyszkiewiczem, Prezesem Polskiego Związku Alpinizmu, wrócimy w pierwszą połowę lat siedemdziesiątych, kiedy wyprawami na K2 i Gasherbrumy Polacy włączali się w główny nurt światowego himalaizmu

16.30. Korona z parolotnią. Dla Bertranda Roche'a i jego żony Claire (Francja), którzy jako jedyni zdobyli Koronę Ziemi i zlecieli ze wszystkich szczytów wykorzystując parolotnię, m.in.: Everestu i Mt. Vinson na Antarktydzie, było to kolejne niezwykle doświadczenie w pokonywaniu ograniczeń jakim poddawany jest człowiek

18.00. EXPLORER & CAMERA EXTREME INTERNATIONAL AWARDS 2003 Uroczystość wręczenia nagród Explorer 2003 największym odkrywcom i zdobywcom Ziemi oraz nagrody Camera Extreme 2003, przyznawanej przez organizatorów festiwalu i Państwową

Wyższą Szkołę Filmową, Telewizyjną i Teatralną w Łodzi, najwybitniejszym twórcom dzieł o eksploracji, sportach ekstremalnych i działaniach niezwykłych.

18.30. Dwieście lat, dwieście lat, niech ..... W stulecie polskiego alpinizmu warto spojrzeć w przeszłość, w czas, w którym dzięki wielu wspaniałym ludziom, ich pasji i postawom, rozpoczęło się polskie wspinanie. Od pokonywania najwspanialszych tatrzańskich szczytów, przez alpejskie kolosy, po niebotyczne Himalaje. Ważne postacie tej historii - prof. Andrzej Paczkowski i Józef Nyka - ze specjalną prezentacją ponownie w Łodzi.

20.00. Spełnione marzenia. Człowiek spełniony - to ten, któremu dane było zbliżyć się do swoich marzeń. Należy do nich niewątpliwie Liv Arnesen (Norwegia), uznana przez prestiżowy magazyn Glamour Kobietą Roku 2001. Jej wspaniałe dokonania w Arktyce i na Antarktydzie, zaliczane do największych osiągnięć eksploracyjnych, potwierdzają po raz kolejny, że to co najpiękniejsze rodzi się z pasji.

23 listopada (niedziela)

12.00. BOULDER MONSTERS 2003. III Międzynarodowe Mistrzostwa Łodzi w Boulderingu o Puchar Przewodniczącego Rady Miasta- Finał. Centrum Kształcenia Ustawicznego, ul. Różyckiego 5 w Łodzi, Organizator: Akademicki Klub Górski w Łodzi

14.00. Karakorum - własne spojrzenie. Zaliczane do najpiękniejszych gór wysokich - pasmo Karakorum, w specjalnej, retrospektywnej prezentacji, trzykrotnego zdobywcy Everestu - Ryszarda Pawłowskiego - i jego odpowiedź na pytanie: „Skąd bierze się tak niezwykła fascynacja górami?”

15.30. Najmłodszy na Hornie. Opłynąć i pokonać żeglarski Everest. Przetrwać sztormy i cisze, chwile zwątpienia i radości, odwiedzić niezwykle miejsca..... Fascynująca opowieść kapitana jachtu Jacka Waclawskiego i Moniki Witkowskiej o rejsie studentów Śląskiego Yacht Clubu wokół Ameryki Południowej, wyzwaniu, któremu warto było sprostać

16.50. Transsyberia 2003. Pierwszy Międzynarodowy Rajd Samochodowy Transsyberia Atlantyk - Pacyfik, w którym uczestniczyło 20 załóg z Polski, Rosji i Wielkiej Brytanii, pokonując 12.000 km z Gdańska do Magadanu nad Pacyfikiem. Relacja komandora rajdu - znanego podróżnika - Romualda Koperskiego

18.15. Pionierzy kolumbijskich szlaków. Poznamy kulisy wyprawy, podczas której Paweł Boryniec (Kanada) poprowadził do świętych sześciotysięczników Simona Bolivara i Krzysztofa Kolumba i jako jeden z pierwszych białych ludzi, dotarł do wysokogórskich wiosek dzikich Indian Kogi, od czasów prekolumbijskich broniących do nich dostępu

19.45. Tam gdzie smoki schodzą do morza. Dawid Kaszlikowski, poszukując nowych terenów wspinaczkowych, podczas dwóch tegorocznych wypraw dotarł do niezwykłego rejonu mórz południowych wokół Wietnamu i Tajlandii, zaliczonego przez UNESCO do światowego dziedzictwa przyrodniczego. Trzy tysiące wspaniałych turni wynurzających się bezpośrednio z morza okazało się

---

rajem wspinaczkowym. Dwustumetrową drogą prosto z lodzi na szczyt w tropikalnym klimacie. Czy można oczekiwać czegoś więcej?

21.00. Zakończenie festiwalu

Goście Festiwalu:

Bertrand Roche (Francja) - Przewodnik górski. Instruktor paralotniarstwa. W jedenastym roku życia zaczyna latać paralotniami, w czternastym dokonuje trawersu Alp na nartach, pokonując 2000 km, w siedemnastym zdobywa Everest, pozostając przez 10 lat jego najmłodszym zdobywcą. Pierwszy francuski zdobywca Everestu północną i południową drogą. W październiku 2002 roku, wraz z żoną Claire, trzykrotną mistrzynią świata i dwukrotną mistrzynią Europy we wspinaczce sportowej, kompletuje Koronę Ziemi i zlatuje ze wszystkich najwyższych szczytów kontynentów wykorzystując paralotnię. Tak oto stają się pierwszym i jedynym tandemem, który zleciał w ten sposób ze szczytu Everestu.

Liv Arnesen (Norwegia) Zaliczana do najwspanialszych postaci świata eksploracji, których bogate i liczne doświadczenia zarówno na lodzie, jak i poza nim sprawiły, że jest ona światowym autorytetem. W 1992 r. poprowadziła pierwszą wyprawę kobiecą na czapę lodowca Grenlandii, a w 1994 jako pierwsza kobieta na świecie, samotnie i bez wsparcia dotarła na biegun południowy. W lutym 2001 r., wspólnie z Ann Bancroft (USA), jako pierwsze kobiety w historii, wykorzystując wiatr i poruszając się na nartach, przemierzyły Antarktydę pokonując 2.747 km.

Paweł Boryniec (Kanada) Znakomity przewodnik górski, kamerzysta i snowboardzista. Specjalizuje się w zjazdach z dzikich, często bezimiennych szczytów zachodniej Kanady. Filmował próbę pierwszego zjazdu na nartach z Everestu oraz próbę dotarcia i zjazdu z najwyższych szczytów przybrzeżnych świata w Kolumbii.

Janusz Onyszkiewicz. Himalaista. Grotolaz. Polityk. Minister Obrony Narodowej w kilku rządach III Rzeczypospolitej. Prezes Polskiego Związku Alpinizmu. W latach siedemdziesiątych uczestniczył w ważnych wyprawach wysokogórskich na K2 i Gasherbrum II (8032 m), którego pokonanie było polskim rekordem wysokości. W 1975 roku, wraz z Alison Chedwick - Onyszkiewicz, Wandą Rutkiewicz i Krzysztofem Zdzitowieckim, dokonał pierwszego wejścia na Gasherbrum III (7952 m).

Jarosław Fischbach. Jego pasją są podróże i turystyka. Zanim został właścicielem biura turystycznego, przez dziesięć lat pracował naukowo na Uniwersytecie Łódzkim, organizując wyprawy m.in. do: Ameryki Południowej, Afryki, Indii, Nepalu. Opublikował w tym czasie kilkanaście artykułów naukowych o tematyce turystycznej.

Pascal Tournaire (Francja) Zdobywca Korony Ziemi. Jeden z najznakomitszych fotografów, współpracujący z wieloma renomowanymi pismami na całym świecie. Jego fotografie są świadectwem oszałamiającego piękna natury oraz wyczynów efemerycznych aktorów jakimi są alpinisci. Mimo wspaniałego dorobku, uważa, że wielkie zdjęcia alpinizmu jeszcze przede nim. Takie, w których będzie mógł na kawałku kliszy przekazać całą wyjątkowość i siłę życia w zawieszeniu.

Krzysztof Wiecha. Uczestnik wypraw w góry Azji i obu Ameryk. W 1991 roku, podczas wspinaczki na Mt. McKinley (6193m), najwyższy szczyt Ameryki Północnej, doznał bardzo poważnych odmrożeń. Koniecznością była amputacja obu stóp. Dziś porusza się na protezach. Mimo tych ograniczeń, powrócił do swoich pasji: wypraw rowerowych i górskich wędrowek. Wspiął się na zamarzniętych wodospadach Alaski. Zdobywał czterotysięczniki w Colorado i najwyższe wulkany na Hawajach. W 1993 roku pokonał słynną górską Alaskę Highway, przejeżdżając rowerem ponad 5000 km. Działa w organizacjach na rzecz niepełnosprawnych.

Joe Jennings (USA). Wielki Człowiek Kamery - tak można określić tego znakomitego kamerzystę, specjalizującego się w filmowaniu i fotografowaniu profesjonalnych pokazów i akrobacji powietrznych. Wielokrotnie zdobywał tytuł mistrza świata w prestiżowych zawodach filmując najwspanialszych spadochroniarzy świata. Jego ujęcia można zobaczyć na całym świecie w wielu telewizyjnych reklamach, realizowanych dla największych korporacji światowych z Coca-Colą, Pepsi, BMW, Shell'em, VISA, Fordem na czele, oraz produkcjach pełnometrażowych NBC, CNN, Discovery czy MTV. W latach 1994-1996, uhonorowany trzykrotnie prestiżową amerykańską nagrodą Emmy.

Andrzej Macha i Adam Wyrozumski. Ich pasją są podróże rowerowe. Założyli nieformalną grupę rowerową AWM-Cyklo, której członkiem jest również Marek Wyrozumski. Pod koniec grudnia 2002 rozpoczęli swoją najdłuższą wyprawę rowerową wokół Wyspy Południowej Nowej Zelandii, przejeżdżając prawie 2400 km w 14 dni. Wcześniej dotarli na rowerach na Islandię, do Włoch, Berlina i Pragi.

Józef Nyka. Jeden z największych znawców gór i alpinizmu na świecie, współpracujący wieloma magazynami górskimi. Autor znakomitych przewodników turystycznych po Tatrach. Ma szereg najwyższej klasy przejść dróg i pierwszych przejść w Tatrach oraz w Dolomitach. W prywatnym archiwum zgromadził niezwykłą, encyklopedyczną wiedzę o polskich osiągnięciach wspinaczkowych. Laureat nagrody Explorer 2002.

Karolina Jaroszewicz (Polska). Dziennikarka. Laureatka nagrody im. Mieczysława Orłowicza za najlepsze materiały prasowe promujące polską turystykę krajową. Mimo iż dużo podróżuje po świecie, mówi ze najchętniej jeździ w swoje rodzinne strony - na Wyspę Wolin. Bo jej zdaniem choć na świecie jest dużo ciekawych miejsc do obejrzenia, nie można nie doceniać walorów turystycznych Polski. A Wolin to magiczne miejsce z bogatą historią i tradycjami. To wyspa festiwalu, turystów i wikingów. I właśnie odkrywanie śladów legendarnej stolicy wikingów - Jomsborgu, w dzisiejszym Wolinie stało się jej pasją.

Inez i Andrzej Baturo. Artyści fotograficy. Od 1991 roku prowadzą w Bielsku - Białej Wydawnictwo Baturo i Galerię Fotografii B&B. Członkowie Związku Polskich Artystów Fotografików. Andrzej Baturo przez wiele lat był fotoreporterem prasowym. Organizował i brał udział w kilkudziesięciu wystawach krajowych i zagranicznych, w tym trzykrotnie w prestiżowej World Press Photo. Jest autorem wielu albumów o tematyce górskiej. Inez Ba-

turo, fotografuje przede wszystkim pejzaż. Jest autorką książek o Beskidach. Miała kilkanaście wystaw indywidualnych w kraju i zagranicą. Za album Beskidy otrzymali w 1995 roku, m.in. nagrodę za Najpiękniejszą Książkę Roku.

Anna Olej-Kobus i Krzysztof Kobus. Podróże i fotografowanie - to ich sposób na ciekawe życie. Pasjonują się bowiem poznawaniem i odkrywaniem świata, również tego bliskiego - Polski. Podczas wypraw czy wycieczki daleko od utartych szlaków najbardziej lubią improwizację, która pozwala głębiej wniknąć w fascynujący otaczający świat. Tak poznali między innymi Etiopię, którą odwiedzili już trzykrotnie.

Ryszard Pawłowski. Wziął udział w ponad 100 wyprawach górskich. Zdobył dziesięć szczytów 8-tysięcznych, m.in. K2 północnym filarem. Jest jedynym Polakiem, który 3-krotnie stanął na szczycie Everestu.

Dawid Kaszlikowski. Fotograf. Wspinacz skalny i „performer”. Na koncie ma wiele wysokiej klasy dróg w Europie, Azji i Afryce. Jako jeden z pierwszych zajął się profesjonalnym fotografowaniem polskich alpinistów w wielkich ścianach. Najprawdopodobniej jest jednym z dwóch ludzi na świecie, którzy bez asekuracji wspinają się na drapacze chmur - co określa mianem „Estetycznej Wędrówki po Wielkiej Pajęczynie Okien”. Jego najnowsza wystawa - „Pocztówki zza krawędzi” - przez najbliższy rok będzie można zobaczyć w największych miastach Polski.

XIII Festiwal Mediów „Człowiek w Zagrożeniu” 19-22.11.2003, Łódź

Festiwal ten to forum spotkań twórców, organizacji, instytucji, ludzi, którym nie jest obojętna kondycja człowieka i świata, w którym żyje. Jak co roku na festiwalu, jak w soczewce skupiać się będą wszystkie najważniejsze problemy, zagrożenia, z którymi przychodzi nam się zmagać zarówno jednostkowo, jak i w zbiorowości. To największy festiwal dokumentu naszego miejsca i czasu, naszej obecności tu i teraz. A czas mamy przełomowy, ważny historycznie, czas dokonujących się przemian strukturalnych na wszystkich właściwie poziomach. I patrząc chociażby na obraz polskiego dokumentu czujemy i widzimy, jak na nas, naszych bliskich i całym społeczeństwie sprawdza się stare przekleństwo „obyś żył w ciekawych czasach”.

Przemiany systemowe pociągają za sobą wszelkie inne. Czujemy się zagrożeni i jako zbiorowość - nasza narodowość, grupa społeczna. A i byt indywidualny, nasz jedyny i własny pozostawia wiele do życzenia. Mnożą się patologie, niszczenie środowiska, bezrobocie, bieda, ludzka bezradność i samotność. Festiwal Mediów od zawsze stawiał sobie za cel pokazywanie, unaocznianie takich i podobnych nieszczęść. Nazywanie, a więc osvajanie, porządkowanie rzeczywistości to pierwszy krok do sukcesu pokonania strachu, zła, lęków. Tego, co nas szokuje, boli, zastanawia, zmusza do refleksji. Taka jest rola Festiwalu Mediów. W roku ubiegłym tematem, jaki wielokrotnie powracał w konkursowych filmach, były kwestie narodowościowe. Jesteśmy dumni, że mogliśmy wziąć udział w tej jakże ważnej dla

nas dyskusji. Dziś już po referendum - prawie jesteśmy w Unii Europejskiej. Wiele pytań za nami, wiele przed nami. Ale może choć przez chwilę uda nam się śmiać, wyzwalającym śmiechem, nawet z samych siebie. Na przekór feralnym liczbom. I wszelkiemu złu, co nie tylko medialnie szumi wokół nas.

Zapraszamy do udziału w trzynastym Festiwalu!

miejsce: kino „Polonia”, „Charlie”, Muzeum Kinematografii.

Muzeum Kinematografii
90-312 Łódź pl. Zwycięstwa 1,
tel. 42/674 09 57, tel./fax 42/674 90 06
muzkine@kinomuzeum.lodz.art.pl

Dokonanie nauczycieli

Zielony Pakiet - 28.11.2003

Warsztaty „Zielony pakiet” dla nauczycieli gimnazjum. Zapraszamy na warsztaty metodyczne z wykorzystaniem technik multimedialnych pt. „Zielony Pakiet”, które odbędą się w Łodzi, 28 listopada 2003 w godz. 14.00-19.00

Celem szkolenia jest zapoznanie uczestników z treściami zawartymi w poszczególnych elementach pakietu oraz możliwością wykorzystania ich na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych. Ze względu na charakter szkolenia w szkoleniu uczestniczyć powinno minimum 2 nauczycieli z jednej placówki. Szkoła otrzyma wyżej wymieniony pakiet (książka ze scenariuszami i kartami pracy, CD-ROM, kaseeta video, gra dydaktyczna oraz plakaty) oraz dodatkowo materiały edukacyjne: publikacje dotyczące edukacji ekologicznej oraz materiały pomocnicze.

Koszt warsztatów: 35 zł.

Więcej informacji
w siedzibie FEER
ul. Więckowskiego 33
pok. 310, Łódź
tel. (42) 632 03 11
fax (42) 630 17 49
edukacja@feer.edu.pl

Moje środowisko - Bliżej Europy 20.11.2003

Zapraszamy na warsztaty „Moje Środowisko” (ogólnopolski program edukacji ekologicznej dla gimnazjów), które odbędą się w Łodzi, 20 listopada w godz. 15.00 - 19.00 „Moje środowisko - Bliżej Europy” to warsztaty nt. edukacji europejskiej w powiązaniu z edukacją ekologiczną. Uczestnicy zapoznają się z szeregiem istotnych aspektów ochrony środowiska w Europie, walorów Polski wobec wejścia naszego kraju do UE. Zagadnienia opisane w publikacji „Bliżej Europy” w postaci scena-

riuszy wraz z materiałami pomocniczymi są dostosowane do realizacji na różnych przedmiotach. Wraz z książką uczestnicy otrzymają CD z filmami z cyklu „Bliżej Europy. Świat wokół nas”, które stanowią uzupełnienie scenariuszy i niewątpliwie przyczynią się do uatrakcyjnienia zajęć edukacyjnych. Temu samemu celowi służą proponowane aktywne metody pracy z uczniem. Uczestnicy otrzymują zaświadczenie o ukończeniu kursu. W zajęciach powinno uczestniczyć z jednej szkoły co najmniej 2 nauczycieli, ze względu na jak najlepsze wykorzystanie wiedzy i wprowadzenie programu w swojej szkole.

Opłatność 35 zł.

Więcej informacji w siedzibie FEER
Łódź, ul. Więtkowskiego 33 pok. 310
tel. (42) 632 03 11, fax 630 17 49
e-mail: biuro@feer.edu.pl

Doskonalenie w WODN w Łodzi

Planowanie i realizacja ścieżek edukacyjnych

Adresat kursu: nauczyciele wszystkich typów szkół
Cele: przybliżenie problematyki i sposobów realizacji wybranych ścieżek edukacyjnych
Autor programu: Joanna Grzesiak
Termin: XI 2003 r.
Liczba godzin: 30, Liczba miejsc: 25
Planowana opłatność: 60 PLN

Treści regionalne w kształceniu zintegrowanym

Adresat kursu: nauczyciele kształcenia zintegrowanego
Cele: analiza treści regionalnych w programach nauczania i sposoby ich realizacji w kształceniu zintegrowanym
Autor programu: Anna Drzewiecka
Termin: XI 2003 r. (poniedziałek)
Liczba godzin: 15, Liczba miejsc: 2 x 25
Planowana opłatność: 40 PLN

Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
ul. Wólczańska 202, 90-531 Łódź
tel. (42) 636 81 83, 636 83 91, fax. (42) 636 16 89

Doskonalenie ŁCDNiKP

Organizacja warsztatu pracy dydaktycznej nauczyciela przyrody

Zainteresowani nauczyciele przyrody o stażu pracy 0-5 lat w szkole podstawowej
Szkoła Podstawowa Nr 173, ul. ul. Sienkiewicza 46
06.11.2003, godz. 14.30-17.30
bezpłatne

Jak przygotować ucznia na lekcjach do sprawdzianu zewnętrznego?

Zainteresowani nauczyciele przyrody w szkołach podstawowych
Szkoła Podstawowa Nr 173, ul. Sienkiewicza 46
13.11.2003, godz. 14.30-17.30
bezpłatne

Jak aktywnie uczyć przyrody – techniki aktywizujące pracę ucznia

Zainteresowani nauczyciele przyrody w szkołach podstawowych
Szkoła Podstawowa Nr 173, ul. Sienkiewicza 46
17.11.2003, godz. 14.30-17.30
bezpłatne

Jak aktywnie uczyć przyrody – techniki aktywizujące pracę ucznia

Zainteresowani nauczyciele przyrody w szkołach podstawowych
Szkoła Podstawowa Nr 173, ul. Sienkiewicza 46
27.11.2003, godz. 14.30-17.30
bezpłatne

Sesje, seminaria, sympozja i konkursy jako jedna z form pracy z uczniem zainteresowanym fizyką. „Co w trawie piszczy czyli o naukowym badaniu przyrody prawie wszystko”

Zainteresowani nauczyciele fizyki w gimnazjach i szkołach podstawowych
Gimnazjum Nr 41, ul. Bohdanowicza 11
05.10.2003, godz. 10.00-14.00
Koszt: 10 zł

Możliwości edukacyjne Planetarium w Łodzi w aktywizacji ucznia w procesie kształcenia fizycznego

Zainteresowani nauczyciele fizyki w gimnazjach SOPP Planetarium i OA w Łodzi, ul. Pomorska 16
13.11.2003 i 27.11.2003, godz. 15.00-18.00
Koszt: 10 zł

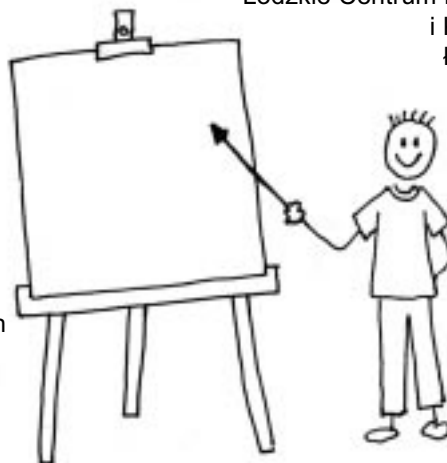
Edukacja prozdrowotna, ekologiczna i regionalna w wychowaniu fizycznym

Zainteresowani nauczyciele wychowania fizycznego XXVI Liceum Ogólnokształcące, ul. Wileńska 22A; Leśnictwo Miejskie, ul. Łagiewnicka 305
05.11.2003 (część I) 07.11.2003 (część II) godz. 15.00-18.00 i 9.00-16.00
Koszt: 15 zł

Planowanie i realizacja edukacji prozdrowotnej

Zainteresowani nauczyciele wychowania fizycznego z dzielnic Łódź Górna, Polesie oraz szkół podstawowych i gimnazjów z Łodzi Śródmieścia
Szkoła Podstawowa Nr 162, ul. Powszechna 15
12.11.2003, godz. 15.30-17.45
bezpłatne

Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego
Łódź, ul. Kopcińskiego 29
tel/fax 678-33-78
e-mail:
wcdnikp@wckp.lodz.pl

W internecie

<http://www.eko-pak.com.pl>

Polecamy stronę stowarzyszenia EKO-PAK, które podejmuje inicjatywy edukacyjne skierowane głównie do młodzieży szkolnej mające na celu przygotowanie młodego pokolenia do świadomego i odpowiedzialnego uczestnictwa w efektywnych systemach odzyskiwania surowców oraz energii. Tylko pogłębiona wiedza na temat funkcjonowania obiegu opakowań w gospodarce i metod odzyskiwania surowców może umożliwić członkom społeczeństwa podejmowanie racjonalnych działań przyczyniających się do odzysku surowców oraz energii z odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Stowarzyszenie EKO-PAK opracowało i rozpowszechnia materiały edukacyjne dla uczniów i nauczycieli zawierające kompendium podstawowych informacji oraz gotowy zestaw konspektów lekcji przekazujących wiedzę na temat funkcjonowania opakowań w gospodarce oraz metod postępowania ze zużytymi opakowaniami w sposób przyjazny dla środowiska.

Materiały te znaleźć można w postaci plików gotowych do wydruku i wykorzystania w procesie edukacji szkolnej. Zestaw materiałów uzyskał akceptację ministerstwa właściwego do spraw oświaty i wychowania jako pomoc dydaktyczna i wpisany do wykazu środków dydaktycznych przeznaczonych do kształcenia ogólnego, do nauczania edukacji ekologicznej na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum.

Na stronie znajdują się: Poradnik metodyczny dla nauczyciela, Przewodnik nauczyciela, Karta pracy ucznia, Przewodnik dla ucznia.

Publikacje

Chris Maser - Nowa wizja lasu

Jest to pierwsze polskie wydanie jednej z najważniejszych pozycji spod znaku ekologicznej analizy gospodarki leśnej i ochroniarzkiego spojrzenia na lasy. Autor przez ponad 30 lat pracował jako przyrodnik-badacz ekologii lasów, pastwisk, rejonów subarktycznych, pustyni i terenów nadmorskich. Po ukończeniu studiów pracował w Bureau of Land Management Departamentu Spraw Wewnętrznych USA, z czego przez ostatnie 7 lat badał pierwotne puszcze zachodniej części stanu Oregon. Do chwili rezygnacji (w 1987 r.) z pracy dla rządu Maser opublikował, jako autor i współautor, przeszło 200 publikacji naukowych. Obecnie jest prywatnym konsultantem z dziedziny zrównoważonego leśnictwa. Jego główne zainteresowania to ekologia rekonstrukcji środowiska i poprawa warunków ludzkiego życia.

Książka przeciwstawia holistyczne i ekologiczne spojrzenie na las i gospodarkę leśną eksploatacyjnym wizerunkiem przemysłu drzewnego i dewastacji terenów leśnych. Zawiera omówienie przykładów z różnych części świata oraz ogólną charakterystykę procesów leśnych z punktu widzenia ochrony trwałości i żywotności lasów. Napisana jest w ciekawy sposób, z licznymi odwołaniami do literatury niespecjalistycznej, przystępnym językiem. Wykład urozmaicają i wzbogacają liczne fotografie i rysunki. Główną tezą książki jest stwierdzenie, że aby utrzymać żywotność lasów i ekosystemu w ogóle, potrzebny jest nam nowy model gospodarki leśnej, oparty na zrozumieniu naturalnych procesów.

Polska edycja „Nowej wizji lasu” ukazuje się dzięki środkom z Unii Europejskiej, w ramach realizowanego przez Pracownię na rzecz Wszystkich Istot projektu „Zielone Karpaty”.

Dla Maser las to nie kilka czy nawet kilkadziesiąt gatunków to organiczna, doskonała i fascynująca całość, nieredukowalna do jednej funkcji. Las jest niesamowicie złożonym tworem, tu każdy składnik, każda istota mają do odegrania ważne role i posiadają immanentną wartość, nawet jeśli my, ludzie, w swej ignorancji i arogancji dostrzegamy jedynie to, co możemy zaprząć do własnych potrzeb i bezpardonowo wyeksploatować.

Fragment wstępu polskiego wydawcy

Książka liczy 290 stron, zawiera ok. 100 fotografii i rysunków. Cena 25 zł (koszt przesyłki wliczony) - sprzedaż prowadzi Wydawca (wpłata tej kwoty na konto Pracowni, z podaniem dokładnego adresu osoby wpłacającej oraz dopiskiem „Maser”. Konto: Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, PKO BP Bielsko-Biała, nr rachunku 10201390-173889-270-1). Przy większych zamówieniach oferujemy zniżki: od 10 egz. cena jednostkowa wynosi 20 zł, od 20 egz. natomiast 18 zł.

Łukasz Łuczaj - Dzikie rośliny jadalne Polski: przewodnik survivalowy.

Jedyna na polskim rynku książka zawierająca nieprzebrane mrowie informacji - co w polskiej florze da się zjeść, a także o niektórych innych zastosowaniach roślin. Autor oparł się na światowej literaturze, ale i na własnych, osobistych doświadczeniach. „Książka zawiera informacje na temat wszystkich potencjalnie jadalnych roślin Polski, w sumie ponad tysiąc gatunków. Znaczną ich część autor jadł osobiście” - napisał we wstępie. W rezultacie powstał zbiór fascynujących ciekawostek o roślinach - dowiemy się, jak zrobić czekoladę z lipy, produkować cukier z klonu jesionolistnego, do czego Indianie używali liści bagna i jaka roślina była ludowym środkiem na przywracanie utraconego dziewictwa. Dla zainteresowanych botaniką - lektura obowiązkowa!

Koszt 28 zł

Matuszkiewicz W. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski.

2001 PWN W-wa, seria Vademecum Geobotanicum. Wbrew pozorom nie jest to kolejne wydanie znanego „klucza Matuszkiewicza” z lat 80-tych, a zupełnie nowa pod względem treści książka zachowująca ze starej głównie koncepcję i układ. Chociaż Autor deklaruje „daleko idącą powściągliwość” i „umiarkowanie konserwatywne podejście” we wcielaniu w system zbiorowisk roślinnych najnowszych osiągnięć i nowych propozycji ujęć zagadnień fitosocjologicznych, wiele zdołało go jednak przekonać. W rezultacie do „Klucza” została włączona większość osiągnięć polskiej fitosocjologii, dokonanych w ciągu ostatnich 20 lat. Zamiast 365 zespołów opisanych w pierwszych wydaniach klucza, obecnie omówiono ich 482. Uwzględniono aktualny stan wiedzy w stosunku do zespołów leśnych, wprowadzono wiedzę o zbiorowiskach okrajkowych, ziołoroslowych i łąkowych, unowocześniono wiele ujęć systematycznych. W rezultacie tych zmian książka w obecnej postaci rzeczywiście nadaje się do rozpoznawania i opisywania tego, z czym rzeczywiście można się spotkać w terenie. Funkcji tej nie spełniał, przynajmniej w zachodniej Polsce, klucz w wydaniach z lat 80-tych, bo większości spotykanych w nim zbiorowisk po prostu nie było.

Dla praktyków ta książka w obecnym wydaniu książka ustanawia nowy standard opisywania szaty roślinnej
Koszt 59 zł

Obszary chronione w Polsce

Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa 2001.

Nowe wydanie katalogu polskich parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody, prezentujące stan na koniec 2000 r. (obejmujące więc także rezerваты utworzone przez wojewodów w latach 1999-2000. Obiekty zestawiono w układzie województw. Parki narodowe i krajobrazowe opisano dość szeroko. Rezerваты opisano tak, jak w tworzącym je akcie prawnym, katalog nie uwzględnia więc poprawek co do przedmiotu ochrony i powierzchni poszczególnych obiektów wynikających ze stopniowo zatwierdzanych planów ochrony. Dla każdego rezerwatu podano jego rodzaj oraz typ (wg przedmiotu ochrony i wg dominujących ekosystemów).

Cennymi dodatkami są: indeks gatunków zwierząt i roślin (pozwala odszukać rezerваты, w których dany gatunek jest formalnym przedmiotem ochrony). Książka zawiera także wykaz mokradeł objętych konwencją Ramsar oraz wykaz rezerwatów biosfery wg stanu na 31.12.2000 r. Szybkie zmiany prawa ochrony przyrody sprawiły, że zamieszczone rozporządzenia o ochronie gatunkowej są już nieaktualne. Przeszarżała jest także lista „kategorii zagrożenia gatunków”.

Książce towarzyszy mapa Polski w skali 1:1 250 000 prezentująca rozmieszczenie skatalogowanych obiektów (oraz jako tło obszary chronionego krajobrazu). Na jej odwrocie jeszcze raz zamieszczono zestawienie rezerwatów i parków

Koszt: 32,70

S i G. Kłosowscy Rośliny wodne i bagienne

Multico, Warszawa 2001.

Drugi tom z zapoczątkowanej przez Multico serii „Flora Polski” (po „Storczykach” Szlachetki. Około tysiąca (!) barwnych zdjęć 205 gatunków wodnych i bagiennych, w tym kilkudziesięciu gatunków mchów i wątrobowców (unikat w książkach tego typu!). Syntetyczny przegląd siedlisk wodnych i błotnych oraz katalog mokradłowych zespołów roślinnych. Warto podkreślić bardzo dobrą jakość zdjęć, mimo że fotografowanie roślin wodnych i błotnych bywa bardzo trudne technicznie, autorzy zrobili to tak, że przy użyciu tego albumu rzeczywiście daje się rozpoznawać poszczególne gatunki. To jest nie tylko książka popularyzatorska, ale i przegląd umiejętności fotograficznych Autorów.

Ta książka to nowa jakość na polskim rynku publikacji o roślinach i o przyrodzie w ogóle.

Koszt: 58 zł

A. Jermaczek, M. Jermaczek Ocalmy stare sady.

Wydawnictwo Klubu Przyrodników, 2003

44-stronicowa książeczka popularyzująca ochronę starych, tradycyjnych, wysokopiennych sadów oraz tradycyjnych odmian drzew owocowych. Zawiera podstawowe informacje o odmianach drzew owocowych i związane prezentacje kilkudziesięciu starych, tradycyjnych odmian jabłoni, grusz, śliw, brzoskwiń, czereśni i wiśni, syntetyczne informacje o roślinach, owadach, ptakach i innych zwierzętach żyjących w starych sadach, podstawowe porady w zakresie zakładania własnego, przydomowego sadu z tradycyjnymi odmianami drzew, a także kilka przepisów na potrawy z owoców, między innymi na domowe wino z jabłek.

koszt: 10 zł

Konkursy

Czy naprawdę jesteśmy inni? Razem w naszej szkole

Uczniowie gimnazjów, którzy nagrają film promujący integrację niepełnosprawnej i sprawnej młodzieży, mogą wziąć udział w konkursie «Czy naprawdę jesteśmy inni? Razem w naszej szkole».

Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji przy współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Sportu organizuje konkurs zatytułowany „Czy naprawdę jesteśmy inni? Razem w naszej szkole”. W ramach konkursu wyłoniony zostanie najlepszy film reklamowy promujący integrację niepełnosprawnej i sprawnej młodzieży. Konkurs skierowany jest do uczniów gimnazjów.

Aby wziąć udział w konkursie należy nakręcić krótki film (30 - 60 sekund) i przesłać go do 28 listopada 2003 na adres Stowarzyszenia. Do udziału w konkursie zaproszone są zarówno osoby indywidualne, jak i całe klasy. Jeżeli uczniowie jednej szkoły nagrają więcej niż jeden film, szkoła powinna dokonać wstępnej selekcji. Każda szkoła może bowiem przesłać tylko jedno nagranie.

Najlepsze filmy będą prezentowane na przeglądzie w Warszawie w 2004 roku. Zwycięska szkoła otrzyma kamerę video, autorzy filmu - nagrody i dyplomy.

Rozstrzygnięcie konkursu nastąpi w grudniu 2003.

Konkurs jest jednym z elementów programu Stowarzyszenia skierowanego do uczniów gimnazjów, który ma na celu zaprezentowanie osób niepełnosprawnych w taki sposób, aby umożliwić pokonanie wciąż istniejących barier i budowanie atmosfery „gimnazjum dla wszystkich”. W ramach tej akcji, przy współpracy z MENiS, przygotowano film przedstawiający osoby niepełnosprawne w różnych sytuacjach oraz scenariusz zajęć edukacyjnych dla nauczycieli dotyczący problemów niepełnosprawności. Filmy edukacyjne, konspekty zajęć oraz informacje o konkursie mają trafić do wszystkich gimnazjów na terenie kraju.

1. Przygotowany film powinien trwać od 30 do 60 sekund.
2. Film może być nagrany na kasecie VHS lub techniką cyfrową.
3. Do filmu powinna być dołączona metryczka z danymi autorów filmu oraz adres szkoły.
4. Do filmu należy załączyć oświadczenie o zgodzie na wykorzystanie wizerunku występujących w nim osób. Wzór oświadczenia stanowi załącznik do Regulaminu. Jeżeli uczniowie jednej szkoły wykonają więcej niż jeden film, to szkoła powinna dokonać wstępnej weryfikacji. Każda szkoła może zgłosić do konkursu ogólnokrajowego tylko jeden film.

Filmy należy przysyłać do biura Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji przy ul. Dzielnej 1; 00-162 Warszawa. Termin nadsyłania filmów upływa 28 listopada 2003 r. Regulamin Konkursu jest dostępny na portalu www.niepelnosprawni.info.

Wycieczka za worek ziemniaków

Stowarzyszenie „Dzielimy się tym co mamy” zaprasza szkoły do udziału w akcji „Wycieczka za worek ziemniaków”.

W ramach akcji Stowarzyszenie organizuje jednodniowe wycieczki edukacyjne do Warszawy (zwiedzanie Parlamentu, radia, muzeów, zabawa w salach zabaw itd). Odpłatnością są ziemniaki - 3 worki po 50 kg od każdego uczestnika. Trafiają one potem za pośrednictwem stowarzyszenia do kilkudziesięciu ośrodków pomocowych.

Realizując założenia akcji przez ostatnie 6 lat zorganizowanych zostało około 900 wycieczek dla dzieci ze wsi. W tym czasie 34.000 dzieci odwiedziło Warszawę, dzięki czemu pozyskaliśmy 3.000.000 kg ziemniaków co pozwoliło na przygotowanie około 6.000.000 posiłków !!! (słownie: sześciu milionów) posiłków

Akcja polega na organizowaniu dla dzieci z terenów wiejskich wycieczek edukacyjnych do Warszawy. Każdorazowo organizowana jest jednodniowa wycieczka edukacyjna z bogatą ofertą programową - dzieci zwiedzają obiekty kulturalne i edukacyjne, jedzą obiad w eleganckich restauracjach i bawią się w centrach zabaw.

Opłatę za wycieczki rodzice dzieci wnoszą nie gotówką, lecz ofiarowując płody rolne, które sami wytwarzają. Płody te trafiają później za naszym pośrednictwem

do kilkudziesięciu ośrodków pomocowych z terenu Mazowsza. Blisko 80% uczestników naszych wycieczek odwiedza Stolicę swojego kraju po raz pierwszy (a zamieszkują wsie odległe zaledwie o około 150 km. od Warszawy). Często bywa też tak, że dzieci goszczą w większym mieście w ogóle po raz pierwszy.

Stowarzyszenie „Dzielimy się tym co mamy”

Adres Nowolipie 9/11, 00-150 Warszawa,

tel: (22) 423-70-57, fax: (22) 635-40-06,

e-mail: comamy@idn.org.pl

Majestatyczni władcy przestworzy. Konkurs plastyczny dla dzieci i młodzieży.

Adresaci: przedszkola, szkoły podstawowe: klasy I-III i IV-VI, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, szkoły specjalne. Wymagania dotyczące prac plastycznych: format maksymalny A3 (zalecany A4), prace wykonane dowolną techniką z wyjątkiem plasteliny, podpisane na odwrocie imieniem, nazwiskiem i dokładnym adresem zamieszkania i adresem szkoły oraz podanym wiekiem i kategorią tematyczną pracy. Kategorie tematyczne: Ptaki drapieżne wokół nas, Ptaki drapieżne - co im zagraża i jak je chronić.

Jury będzie przyznawało nagrody dla każdej kategorii wiekowej i tematycznej. Konkurs rozstrzygany będzie w dwóch edycjach: 31 stycznia nagradzane będą prace nadesłane do końca 2003r., z uwzględnieniem prac przesłanych przed ogłoszeniem konkursu; 31 maja nagradzane będą prace nadesłane w okresie od 1 stycznia do 31 kwietnia 2004 r.

Nagroda Finałowa przyznana zostanie najlepszej z prac wyróżnionych w obydwu edycjach projektu. Finał konkursu zaplanowano na 15 czerwca 2004 roku.

Prace należy nadsyłać na adres:

Komitet Ochrony Orłów

ul. Niepodległości 53-55, 10-044 Olsztyn

Uczę rozumieć przyrodę

Konkurs dla nauczycieli na najlepszy scenariusz zajęć dotyczących zagadnień związanych z ptakami drapieżnymi. Adresaci: nauczyciele przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych, specjalnych.

Wymagania dotyczące nadsyłanych scenariuszy:

- prosimy o przesyłanie scenariuszy w formie wydrukowanej oraz elektronicznej (dyskietka lub płyta CD);
- podpisane imieniem, nazwiskiem i dokładnym adresem szkoły.

Konkurs rozstrzygany będzie w dwóch edycjach: 31 stycznia nagradzane będą scenariusze nadesłane do końca 2003 roku, 31 maja nagradzane będą scenariusze nadesłane w okresie od 1 stycznia do 31 kwietnia 2004 roku.

15 czerwca za najciekawszy scenariusz przyznana zostanie Nagroda Finałowa.

Scenariusze należy przysyłać na adres:

Komitet Ochrony Orłów

ul. Niepodległości 53-55, 10-044 Olsztyn

Zielona Butelka

Konkurs dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych

Ośrodek Działań Ekologicznych "Źródła" oraz Towarzystwo na rzecz Ziemi zapraszają uczniów z Państwa szkoły do wzięcia udziału w konkursie "Zielona Butelka". Konkurs dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych województwa łódzkiego związany jest z funkcjonującą od 1 stycznia 2002 r. ustawą o opakowaniach i odpadach opakowaniowych. Celem projektu jest ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów poprzez kształtowanie zachowań konsumenckich i promocję opakowań zwrotnych. Konkurs ma zachęcić uczniów do współpracy przy propagowaniu przepisów ustawy i opakowań zwrotnych oraz działań na rzecz ograniczania ilości i recyklingu odpadów.

Konkurs polega na dystrybucji jak największej ilości pakietów informacyjnych do placówek handlowych. Szkoły, biorące udział w konkursie otrzymają pismo przewodnie do spożywczych placówek handlowych oraz komplety edukacyjne (trzy różne naklejki, wywieszka, plakat). Zadaniem szkoły jest dostarczenie tych materiałów do jak największej ilości sklepów. Potwierdzenie ich odbioru przez sklep powinno być dokonane na zestawieniu tabelarycznym wg wzory, który zostanie przesłany do szkoły. Potwierdzenie odbioru musi zawierać informację czego dotyczy oraz czytelny podpis odbierającego, datę odbioru i pieczętkę sklepu. Zwycięży szkoła, która zbierze największą ilość potwierdzeń odbioru kompletów edukacyjnych przez sklepy.

Warunkiem udziału klasy w konkursie jest przesłanie pisemnego zgłoszenia konkursowego na adres: 90-734 Łódź, ul. Więckowskiego 33 p.310 lub faksem (42) 630 17 49. Powinno ono zawierać następujące informacje: nazwa i adres szkoły z numerem telefonu, nazwisko nauczyciela prowadzącego, informacja o liczbie uczestników (nie więcej niż 30 osób), ilość oczekiwanych pakietów dystrybucyjnych i proponowanego miejsca ich odbioru (do wyboru: Łódź, Piotrków, Skierniewice, Tomaszów Maz., Sieradz, Poddębice, Turek). Ponieważ ilość kompletów jest ograniczona, organizatorzy nie gwarantują ich wszystkim chętnym. O otrzymaniu materiałów będzie decydowała kolejność zgłoszenia się.

Zakończenie konkursu ustalone zostało na 10 stycznia 2004 r. Do tego dnia w siedzibie ODE "Źródła" znaleźć się powinny potwierdzenia odbioru pakietów przez sklepy. Po zakończeniu konkursu szkoła ma obowiązek zwrotu pozostałych, nie rozprowadzonych materiałów dystrybucyjnych oraz potwierdzeń odbioru pakietu do siedziby Ośrodka Działań Ekologicznych "Źródła" najpóźniej do dnia 10 stycznia 2004. Nie dostarczenie tych materiałów będzie skutkowało wykluczeniem z konkursu.

O terminie wręczenia nagród organizatorzy poinformują pisemnie w terminie do 20 stycznia 2004 r.

Nagrodami w konkursie dystrybucyjnym są wycieczki z programem ekologicznym do Spalskiego Parku Krajobrazowego oraz seanse kinowe. Wręczone również zostaną dodatkowe nagrody: książki i bawełniane torby z logo konkursu.

Zielona Butelka

Konkurs plastyczny dla uczniów szkół podstawowych

Ośrodek Działań Ekologicznych "Źródła" oraz Towarzystwo na rzecz Ziemi zapraszają uczniów z Państwa szkoły do wzięcia udziału w konkursie plastycznym "Zielona Butelka". Konkurs dla uczniów szkół podstawowych województwa łódzkiego związany jest z funkcjonującą od 1 stycznia 2002 r. ustawą o opakowaniach i odpadach opakowaniowych. Celem projektu jest ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów poprzez kształtowanie zachowań konsumenckich i promocję opakowań zwrotnych. Konkurs ma zachęcić uczniów do współpracy przy propagowaniu przepisów ustawy i opakowań zwrotnych oraz działań na rzecz ograniczania ilości i recyklingu odpadów.

Oczekujemy na **prace plastyczne** związane z problemem nadmiernej ilości odpadów opakowaniowych zaśmiecających nasze otoczenie, recyklingu opakowań. Oceniana będzie pomysłowość i oryginalność wykonania.

Prace **dowolną techniką** nie powinny przekraczać wymiarów 42x30 cm. Na dostarczanych pracach należy napisać imię i nazwisko, wiek, klasę oraz umieścić pieczętkę szkoły.

Prace należy dostarczyć do **10 stycznia 2004** na adres. Uczestnictwo w konkursie plastycznym nie wymaga wcześniejszego zgłoszenia.

O terminie wręczenia nagród organizatorzy poinformują pisemnie w terminie do 20 stycznia 2004 r.

Nagrodami w konkursie są: aparaty fotograficzne oraz filmy wideo o tematyce przyrodniczej. Wręczone również zostaną dodatkowe nagrody: książki i bawełniane.

Informacje o konkursie, regulamin, wzory zgłoszeń oraz dokumentacji znaleźć można na stronie internetowej
www.zrodla.most.org.pl
Informacji udziela Małgorzata Świderek
tel. 0 503 733 770 lub 632 03 11 lub gosia@feer.edu.pl

Ośrodek Działań Ekologicznych "Źródła"
90-734 Łódź, ul. Więckowskiego 33 pok. 310
tel. (42) 632 03 11, fax (42) 630 17 49
e-mail: office@zrodla.most.org.pl
www.zrodla.most.org.pl

Synantropizacja konkurs dla nauczycieli

Szanowni Państwo, za trzy tygodnie Telewizja Polska wyemituje film pt. „Lisie interesy” z serii „Wędrówki przyrodnicze”, który podejmuje niezwykle ciekawy temat synantropizacji i synurbizacji (opis filmu poniej). Zachęcamy Państwa do wykorzystania filmu do zajęć z zakresu edukacji ekologicznej. Poniżej przedstawiamy również dwa artykuły poświęcone temu zjawisku, mamy nadzieję, że zainteresują one Państwa i będą pomocą oraz impulsem do zorganizowania lekcji na ten temat.

Ogłaszamy konkurs na scenariusz zajęć dotyczących synantropizacji. Na teksty czekamy do 31 grudnia 2003 r., najciekawsze opracowania zostaną nagrodzone książkami oraz zostaną opublikowane w „Edukacyjnym kameleonie”. Scenariusze prosimy przysłać na adres:

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”,
ul. Więckowskiego 33, pok. 310, 90-734 Łódź

Wędrówki przyrodnicze. Lisie interesy

2 TVP, poniedziałek, 17 listopada 2003, godz. 12.10

Pan Dunlop ma kłopoty. Zaborczy i bezczelny sąsiad spogląda łakomym okiem nie tylko na wytworną posiadłość Dunlopów, lecz również na panią Dunlopową. Nie obejdzie się bez bijatyki... David Attenborough nie zaprasza tym razem widzów do afrykańskiego buszu, wilgotnych dżungli Borneo, czy choćby zielonych lasów Walii. Akcja filmu rozgrywa się na wielkim wysypisku śmieci pod Londynem. Tym stworzonym przez człowieka środowiskiem zawładnęła żywa przyroda. Na terytorium kilku kilometrów kwadratowych żyje ponad 30 dorosłych lisów i ich potomstwo. Sprytnie zwierzęta świetnie wykorzystują dostarczane im przez cywilizację dary: prowiant i zakwaterowanie. Siedzibą doświadczonego samca i jego partnerki jest stos wyrzuconych na zwalę opon - stąd nadane rodzinie przez dokumentalistów miano „Dunlopów”. Para trzyma się ze sobą od dawna. Wychowała pomyślnie już trzy mioty młodych. Teraz, w sezonie godowym, związek rodziny wystawiony jest na ciężką próbę. Samiec musi bronić liscy i terytorium przed natrętnymi intruzami. Wymaga to nie lada wysiłku. Gdy demonstracja siły nie odniesie rezultatu, w ruch idą zęby. Zwierzęta atakują wrażliwe miejsca na pysku lub szyi przeciwnika. Mimo grubego zimowego futra, rany odniesione w pojedynku są bardzo poważne, bywają nawet śmiertelne. Pan Dunlop wyszedł cało z opresji, choć nie bez strat. Podczas bójki oślepl na jedno oko. Ale stała partnerka powiła piątkę jego potomków. Karmi je mlekiem w kryjówce pod sterłą opon. Samiec zajmuje się dostarczaniem aprowizacji. To bardzo trudne zadanie, bowiem niewierny małżonek dochował się szczeniąt także z inną, młodą liscą mieszkającą na wysypisku. Utrzymanie dwóch rodzin wymaga mnóstwa wysiłku. Nic dziwnego, że samiec wygląda marnie. Lecz już wkrótce skończy się jego mordęga. Maluchy szybko rosną. Wczesnym latem opuszczają rodzinne siedziby i wyemigrują na łąki na obrzeżach wysypiska. Połowa z nich zginie w ciągu

pierwszego roku życia. Jednak te, które przetrwają, mają zachęcające perspektywy. Długość lisiego życia na podlondyńskich hałdach śmieci wynosi przeciętnie sześć lat - dwa razy więcej niż w siedliskach tradycyjnych. Jak widać, bliskie sąsiedztwo człowieka i niemile pachnących tworów ludzkiej cywilizacji nie zawsze szkodzi dzikim dzieciom natury.

Źródło: www.gazeta.pl

Zwierzęta dzikie

Największym dzikim zwierzęciem spotykanym w obrębie miasta jest bez wątpienia łoś (*Alces alces*). Kilka sztuk stale przebywa na terenie Lasu Sobieskiego i Lasu Babickiego, sporadycznie można je spotkać także na Młocinach czy w Lesie Bielańskim, a nawet (choć są to przypadki incydentalne) w głębi miasta (np. obserwowano je na Żeraniu i Służewcu). Pogłowię dzików (*Sus scrofa*) występujących na terenie Warszawy nie przekracza prawdopodobnie kilku watah zasiedlających Las Sobieskiego czy międzywale w okolicach Burakowa, Siekierok. O wiele liczniejsze są za to sarny (*Capreolus capreolus*) – kilkadziesiąt sztuk występuje we wszystkich niemal kompleksach leśnych stolicy, a także na niektórych terenach polno-łąkowych. Obserwowano je nawet w pasie zarośli nadwiślańskich przy Cytadeli. [...]

Wbrew utartej opinii, w granicach Warszawy występują także ptaki drapieżne. Wśród gniazdujących w peryferyjnych lasach należy wymienić myszołowa (*Buteo buteo*) i coraz rzadszego kobuza (*Falco subbuteo*). Coraz liczniej gnieździ się tu także jastrząb (*Accipiter gentilis*), którego można okazjonalnie spotkać nawet w centrum miasta. W parkach i lasach Warszawy występuje również mniejszy krewniak jastrzębia – krogulec (*Accipiter nisus*), zaś za najbardziej przystosowanego do warunków miejskich można uznać innego drobnego drapieżnika – sokoła pustułek (*Falco tinnunculus*). Ptak ten chętnie gnieździ się w sąsiedztwie człowieka – zajmuje otwory po wywietrznikach, dziury w ceglanych murach a nawet balkonowe skrzynki kwiatowe czy szerokie parapety okienne. W Warszawie liczebność pustulek szacuje się na ponad 50 par – większość gniazd znajduje się w śródmiejskiej części miasta. „Swoje” pustułki ma, m.in. Sejm, Pałac Kultury i Nauki, Uniwersytet a także PAP. Głównym źródłem pokarmu tych ptaków są drobne gryzonie – przede wszystkim norniki, chwywane na terenach otwartych poza miastem, także wróble, jerzyki i inne drobne ptaki; nie gardzą również jaszczurkami i owadami. Ostatnio, po prawie 50-letniej nieobecności, do Warszawy powrócił inny drapieżnik – sokół wędrowny (*Falco peregrinus*). Obecnie para tych zagrożonych wyginięciem ptaków (jedna z 3–4 znanych w Polsce) gnieździ się na najwyższych piętrach Pałacu Kultury i Nauki. [...]

Fauna bezkręgowców jest w Warszawie bogata, bo występuje w niej przeciętnie (w różnych grupach) około 60% gatunków stwierdzonych na Nizinie Mazowieckiej. Dokładna analiza faunistyczna takiej grupy, jak glebowe sprząkowate (*Elateridae*), wskazuje, że ich zgrupowania swoją strukturą dominacyjną przypominają zgrupowania żywnych łąk świeżych i pastwisk. Dominantem tych zgrupowań jest osiewnik skibowiec (*Agrio-*

tes sputator). Najbogatsze gatunkowo zgrupowania glebowych sprężyków występują w glebach trawników starych parków. W skrajnych przypadkach, np. w niektórych trawnikach przyulicznych, a więc silnie zanieczyszczonych i przesuszonych, jedynym gatunkiem pozostaje osiewnik skibowiec. Wśród glebowych sprężyków Warszawy jest także jeden, któremu wyraźnie odpowiada środowisko miejskie. Jest to *Adrastus rachifer*, który w rejon Warszawy musiał dotrzeć z napływkami wiślanymi i następnie zasiedlił zielen miejską. Wskazuje to, że fauna miejska jest układem dynamicznym, tzn. że pewne gatunki, takie jak chrabąszcze (*Melolontha* sp.) zanikają zupełnie, ale na ich miejsce pojawiają się nowe. Ich wkraczanie do miasta umożliwiają, przede wszystkim, istniejące korytarze ekologiczne, wiążące suburbia z centrum miasta, głównie poprzez suche środowiska ruderalne. Najbardziej spektakularnym wkroczeniem do zieleni miejskiej Warszawy w ostatnim czasie było pojawienie się, w 1999 r., na rozległym trawniku na Rakowcu objętego ochroną prawną tygryzka paskowanego (*Agriope bruenichi*). W faunie Warszawy gatunków chronionych jest więcej. Na obrzeżach miasta spotyka się pazia królowej (*Papilio machaon*) oraz wspaniałego chrząszcza – jednego z największych w faunie Polski – kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo*).

Łukasz Rejt, Eligiusz Nowakowski
Fauna Warszawy
<http://www.prowarszawa.pl/przyroda/>

Niespokojny sen nocy letniej

Zapada wrześnieowy, wczesny zmierzch. W półmroku zaczynają świecić jakieś oczy, pod czymś ostrożnym stąpieniem szeleści podszycie, pomiędzy pniami przemyka sylwetka jelenia. Błysnąwszy pięknym porożem jego głowa znika za wysokimi krzewami. Wkrótce po ciepłym jeszcze śladzie kręci się para młodych kojotów jakby oceniając szansę na udane polowanie. Bezszelestnie przemyka nad pociemniałymi drzewami białawy kształt sowy, spłoszonej piskami dzikiego królika schwytanego w lisie kły. Pokrzykując niespokojnie w ciemnościach, spóźniony sznur dzikich gęsi wraca na noclegowisko.

Początek typowej nocy puszczańskiej? Nic podobnego! Raczej jest początek typowej nocy na obrzeżach kanadyjskiego Toronto, metropolii w której mieszka ponad 3 miliony ludzi i cała gromada dzikich zwierząt. Dla sprawiedliwości trzeba dodać, że pod względem zajmowanej powierzchni jest ono jednym z największych miast na świecie, co czyni łatwiejszym do zrozumienia owe puszczańskie konotacje. Pocięte dziesiątkami wawozów, pradolin rzecznych, rozległych parków, terenów pozostawionych pod przysła zabudowę i niekończącymi się dzielnicami domków z ogródkami stanowi ono idealne środowisko dla szeregu zdawałoby się typowo leśnych gatunków. W istocie rzeczy wiele z nich tak doskonale przystosowało się do miejskich warunków, że okazy wprowadzone do naturalnego, tj. dzikiego, środowiska nie umieją w nim przetrwać. Czy jest więc możliwa koegzystencja przyrody i człowieka? Na pewną odpowiedź jest jeszcze za wcześnie, ale ponad wszelką wątpliwość jest to proces trudny, choć możliwy, jak widać choćby na przykładzie Toronto.

Wedle prowadzonych badań, Toronto zamieszkuje parędziesiąt pospolicie w tej strefie klimatycznej występujących gatunków zwierząt, ptaków, ssaków, a także płazów i gadów. Są tu jelenie białoogonowe, pieski preriowe i susły, szopy pracze, skunksy, kojoty, lisy, króliki, wiewiórki, ptaki drapieżne, wodne, śpiewające i przelotne - nawet podobne do klejnotów kolibry z Meksyku, skąd także przylatują najdziwniejsze migrujące motyle świata - monarchy, i wiele wiele innych. Nie to jest może najistotniejsze aby je wszystkie wyliczyć, lecz zastanowić się raczej nad sposobem w jaki zaadaptowały się do nowych warunków życia, w których doskonale sobie radzą. Jak łatwo można zauważyć, mechanizmy przystosowania przede wszystkim dotyczą przyzwyczajania się do wszechobecności ludzi oraz ruchu ulicznego, później dopiero nowych źródeł pokarmu i metod jego zdobywania. Zmianie uległy też instynkt terytorialny zredukowany odpowiednio do zagęszczenia osobników danego gatunku na kurczącej się przestrzeni. Generalnie rzecz biorąc, zwierzęta żyjące w mieście wydają się być bardziej odporne na stres środowiskowy i lepiej znoszą wszelkie zmiany otoczenia. Jest to prawdopodobnie spowodowane, naturalnym w tych warunkach życia, wyeksponowaniem na znacznie większą ilość bodźców niż w środowisku właściwym dla gatunku. Można też przyjąć, że doświadczenie rodziców służy potomstwu osuwając je ze wszystkimi elementami życia w mieście - hałasem, obecnością ludzi, ruchem ulicznym. Doskonale można to zaobserwować na przykładzie szopów pracy, stanowiących nieomal plagę miast amerykańskich i zwłaszcza kanadyjskich. Niewielkie te zwierzęta można uznać za mistrzów przystosowania i przetrwania. Zamieszkujące pierwotnie doliny rzeczek i strumieni budowały swoje gniazda w jamach i pod wykrotami drzew, żywiąc się insektami, rybami i małżami oraz częściami roślin ssaki te w mieście niespodziewanie znalazły swoją Ziemię Obiecaną. Nie dosyć, że z wprawą, wykorzystując najmniejszą nawet szparę, włamują się na strychy gdzie znajdują bezpieczne schronienie, to jeszcze całkowicie przestawiły się na dietę złożoną z odpadków kuchennych obficie dostarczanych każdego dnia do miejskich śmietników. Lęku przed ludźmi wyzbyły się nieomal całkowicie - częste są przypadki przetrząsania przez nie zawartości pozostawionych w parkach toreb w poszukiwaniu przysmaków, nierzadko też zapuszczają się do domów i wyjadają zwierzętom z misek. Oswojenie ich jest kwestią jedynie kilku dni i paru garści ulubionych przysmaków - herbatników, orzeszków lub kawałków ryby. Większym kłopotem jest raczej pozbycie się takich całkowicie spoufalconych gości - nauczone do karmienia będą czekać wytrwale, zniecierpliwione nawet ciągnąc łapkami za ubranie. Ich umiejętność przetrwania w sztucznym środowisku uwarunkowana jest wyjątkową inteligencją tych zwierząt - i osiągnęła taki stopień, że lepiej odżywione miejskie szopy są większe i cięższe niż ich leśni rodacy, co więcej - nie potrafią już odszukać i wykorzystać naturalnych źródeł jedzenia, takiego jak jaja ptasie, żaby i drobne rybki. Wydaje się nawet, że niechętnie zjadają pokarm tego rodzaju, gustując o wiele bardziej w resztkach frytek, kościach pieczonych kurczaków i słodyczach.

Podobnym w umiejętności adaptacji okazał się być skunks. Zasłużenie legendarny skunks, będący nota bene bardzo urodziwym zwierzęciem rozmiarów spo-

rego kota, z jedwabście miękkim futerkiem czarno-białego koloru. Podobnie jak w przypadku szopa, adaptacja ułatwiła rozwinięta wszytkożerność i upodobanie do nocnego trybu życia. W mieście stanowiło to korzystną cechę przystosowawczą, ponieważ wyjątkowo krótkowzroczny skunks większą część swojego życia spędza żerując w środku nocy, po uciszeniu się ruchu ulicznego i ludzkich hałasów. Mając upodobanie do owadów ucztuje na nieskończonych przestrzeniach przydomowych trawników wyjadając tłuste pędraki i dżdżownice - ale jeszcze częściej przeszukując śmietniki. Łakomstwo jego nie ma granic - łupieżcze wypadki po odpadki kuchenne zdarzają się w nawet w środku jasnego dnia, nieomal pod nogami ludzi. Możliwe, że przekonanie o własnej nietykalności dodaje im odwagi! Bo też istotnie, zapach skunksa zasłużenie ma opinię najtrwalszego i najprzykrzejszego odoru na świecie. Aczkolwiek w rzeczywistości nie nadużywają swoich „perfum” (wytworzenie jednorazowej dawki trwa blisko 2 tygodnie!) to całkowicie wystarczy sama ich obecność, żeby zniechęcić się do wszelkich pertraktacji ze skunksami. Ofiara opryskana wydzieliną gruczołów odbytowych - tłustym, żółtawym płynem o parzących właściwościach - co najmniej przez następne dwa tygodnie pachnieć będzie specyficzną mieszaniną lisiego piżma, zgniłego mięsa i palonej gumi. Nic więc dziwnego, że te skądinąd mile zwierzęta nie cieszą się szczególnie dużą sympatią jaką wielu mieszczuchów ma dla wiewiórek, innego gatunku skutecznie zadomowionego w mieście. Kanadyjskie wiewiórki nie są tak urodziwe jak znane w Polsce rudzielce z pędzelkowatymi uszkami i futerkiem jak świeżo wyłuskany kasztan. Tutejsze odmiany są maści czarnej lub srebrzystopopielatej i właściwie gdyby nie puszysty ogonek, podobniejsze byłyby do grubawych szczurków. Bogactwo parków i zamiatowanie Kanadyjczyków do drzew zapewnia im dość miejsc na zimowiska, zaś hojne dłonie spacerowiczów zapewniają wikt. Adaptacja polegała więc głównie na przyzwyczajeniu się do nowych rodzajów pokarmu i miejskie wiewiórki niejako „z wyboru”, nauczone jego dostępnością, stały się praktycznie nieomal wszytkożerne. Ich naturalne siedliska nie uległy wielkiej zmianie, jako że najchętniej zamieszkiwały lasy mieszane, zapewniające szyszki i orzechy, a te same gatunki drzew są sadzone w parkach, po starym więc budują wiewiórki liściaste okrągłe gniazda w rozwidleniu konarów, gdzie bezpiecznie odchowują młode. Wśród zakamarków miejskich parków znajdują też schronienie drapieżniki - kojoty i lisy. Gatunki stosunkowo nowe dla miejskiego pejzażu, nadspodziewanie szybko przystosowują się do nowych warunków. Zdumiewające jest chyba najbardziej jak mało obawiają się ludzi - szczególnie lisy potrafią beztrudno uciąć sobie drzemkę pod którymś krzewem w ogródku, kojotom zaś zdarza się wybrać na rodzinną norę podmurówkę mieszkalnego domu. Swoje sukcesy w opanowywaniu nowego środowiska oba gatunki zawdzięczać mogą stosunkowo dobrze ustabilizowanemu ekosystemowi miasta, obfitującym w drobne zwierzęta i ptaki żyjące wśród obfitej miejskiej zieleni, której znaczne połacie są utrzymywane w całkowicie naturalnym stanie zapewniając im kryjówki. Dodatkowym źródłem jedzenia są oczywiście niezawodne śmietniki. Najwięcej łupieżczych skłonności przejawiają tu kojoty - ładne zwierzęta z wyglądu przypominające średniej wielkości owczarka niemiec-

kiego i zresztą należące do tej samej rodziny psowatych. Mają one opinię nieopanowanych żarłoków i - jak się mówi - nie jedzą tylko tego, co się właśnie pali żywym ogniem. Jest w tym może ziarno prawdy, bo rzeczywiście spotyka się kojoty pożerające nawet ogrodowe melony z braku konkretniejszych dań, dieta z pewnością dziwna jak na kuzyna wilka. Naturalnie, nie przysparza im to przyjaciół wśród ogrodników!

Gatunkiem, który jednak najbardziej fascynuje jest dzika gęś kanadyjska, będąca nieomal całkowicie na wymarciu w połowie XX w. Piękny ten ptak, popielato-czarny z głową ozdobioną śnieżnobiałym „policzkiem” - został uratowany od wyginięcia staraniem Kanadyjczyków, dla których stanowi symbol tego kraju. Z uznaniem można przyznać, że wysiłki te przyniosły doskonały skutek i gęsi powróciły do swojej poprzedniej liczebności, na dodatek nieoczekiwanie nabierając upodobania do mieszkania w mieście! Toronto zwłaszcza, może z racji położenia nad brzegiem wielkiego jeziora Ontario, ma wątpliwy honor posiadania jednych z najliczniejszych stad gęsi - wątpliwy przede wszystkim dlatego, bo sama ich ilość powoduje kłopoty. Przede wszystkim zanieczyszczają odchodami bulwary i parki nad wodą, a także wyskubują trawniki. Jednakże kto mógłby powstrzymać się od zachwyty widząc ciągnący po niebie klucz gęsi, nawołujących melodyjnymi głosami! Oswojone niczym domowe ptactwo pozwalają bez lęku zbliżyć się do siebie bliżej niż na wyciągnięcie ręki, wypatrując czy aby trafi im się smakowita pajda chleba. Nierzadko też można zobaczyć parę dorosłych ze sznureczkiem burch gąsiątek, z rodzicem czujnie stróżującym na każdym jego końcu. Ostrożność jest tu konieczna i to nie w obronie przed ludźmi, ale zadomowionymi na dobre drapieżnymi ptakami. Ku zaskoczeniu wielu ornitologów okazało się, że sokoły i jastrzębie doskonale poradziły sobie w mieście i traktują wysokie drapacze chmur jako namiastkę urwisk skalnych. Zanotowano rosnącą liczbę gniazd i par skutecznie wychowujących młode w samym sercu miasta. Co więcej, przestało być zjawiskiem z pierwszych stron gazet zobaczenie sylwetki sokoła wędrownego siedzącego na czubku latarni przy autostradzie. Można powiedzieć raczej, że staje się to częścią krajobrazu. Być może więc jest szansa na wieczory, kiedy obok gwaru miasta usłyszeć będzie można głosy leśnego królestwa...

Marita Kane

Zielone Brygady nr 1(146)/2000, 1-15.1.2000

<http://www.zb.eco.pl/zb/146/zwierze.htm>

Synantropizacja - proces kierunkowych zmian we florze i faunie pod wpływem działalności człowieka (antropopresji). Zmiany te polegają na ustępowaniu gatunków (przede wszystkim rodzimych) wrażliwych na presję i zastępowaniu ich przez gatunki, które wytrzymują warunki zmienione przez człowieka, w tym przez wiele gatunków obcego pochodzenia. Synantropizacja dotyczy przede wszystkim środowisk stworzonych przez człowieka (poła uprawne, łąki, terenu zurbanizowane), ale i środowisk naturalnych i półnaturalnych (np. przydroża, polany w lasach). Termin ten dotyczy również procesu adaptacji gatunków występujących poprzednio w ekosystemach naturalnych do życia w środowiskach zajmowanych przez człowieka (np. gołąb, szczur).

Ratujmy kasztanowce!

W mediach w całej Polsce pojawiają się apele o pomoc w ratowaniu kasztanowców, także w województwie łódzkim szrotówek bez skrupółów niszczy drzewa. I my przyłączmy się więc do walki z niszczącym owadem. Apelujemy o podjęcie działań w obronie drzew. Poniżej kilka informacji o samym szrotówku jak i o sposobach walki z motylem.

Program ograniczania szkodliwości szrotówka kasztanowcowiaczka.

Program informacyjny prowadzą autorzy strony internetowej <http://szrotowek.geolas.net/> panowie Mateusz Kosibowicz i Mieczysław Kosibowicz

“Inwazja szrotówka kasztanowcowiaczka na terenie kraju i jego olbrzymi potencjał rozrodczy, uświadomiła nam, że przyroda sama sobie z nim nie poradzi. Dlatego musimy podjąć radykalne sposoby ograniczania jego populacji. Urzędy Miast muszą wygospodarować w swych budżetach odpowiednie środki dzięki którym możliwe będzie ratowanie coraz bardziej zagrożonych i corocznie coraz słabszych kasztanowców. Już obecnie skutkiem żerów niektóre drzewa zamierają i takich przypadków z roku na rok będzie coraz więcej. Dotychczasowe wygrabianie i niszczenie opadających liści daje wyraźne pozytywne rezultaty, dodatkowe wspomaganie tej metody nieszkodliwymi dla ludzi i środowiska metodami feromonowymi i lepowymi powinny dać jeszcze lepsze rezultaty.

Poniżej przedstawiono kompleksowy program ochrony drzew kasztanowca przed szrotówkiem w zależności od miejsc ich występowania.

Kasztanowce rosnące w miejscach eksponowanych w miastach gdzie corocznie usuwa się opadłe liście

- dokładne usunięcie liści z miejsc niedostępnych dla ręcznego grabienia przy wykorzystaniu spalinowych zbieraczy rozdrabniających (żywoptoty, studzienki kanalizacyjne, zagłębienia terenu itp. miejsca)
- wiosenne lepowanie pni drzew przy zastosowaniu specjalnych folii z naniesionym lepem. *
- zastosowanie wydajnych wielkopowierzchniowych pułapek feromonowych (tradycyjnie dotychczas stosowane pułapki feromonowe w przypadku szrotówka nie zdają egzaminu)

Kasztanowce w zaniedbanych parkach i zadrzewieniach w rejonach peryferyjnych i przy drogach

- usunięcie przelegującej kilkuletniej warstwy liści przez w miarę dokładne ich wygrabienie
- spalanie lub wywiezienie ich do kompostowni
- zastosowanie „miotaczy ognia lub gorącej pary” do przepalenia gleby w obrębie rzutu koron drzew (ma to za zadanie zniszczyć diapauzujące poczwarki). Zabieg możliwy do wykonania w miejscach kontrolowanych o małym narażeniu na pożary.
- lepowanie pni (lepowaniu należy poddać wszystkie znajdujące się na danym obszarze drzewa)
- wystawienie pułapek feromonowych.”

Źródło: <http://szrotowek.geolas.net/>

Szrotówek kasztanowcowiaczek - groźny szkodnik

Szrotówek kasztanowcowiaczek jest motylem z rodziny kubitnikowatych (Gracillariidae), który został opisany w 1985 roku przez Deschka i Dimić w Macedonii, gdzie został odkryty na kasztanowcu białym rosnącym nad jeziorem Ohrydzkim. W Polsce uszkodzone liście kasztanowca białego przez larwy tego motyla zaobserwowano po raz pierwszy na początku lipca 1998 roku w Ogrodzie Botanicznym w Wojśławicach k/Wrocławia (Łabanowski i Soika 1998). Masowy pojaw tego motyla i silne uszkodzenie drzew w południowych rejonach kraju, między innymi w rejonie Cieszyna, Pszczyny i Raciborza obserwowano w 1999 roku (Ćwiklińska i Ćwikliński 2001), a pierwsze uszkodzenia liści kasztanowca białego w Słubicach zaobserwowano w 2001 roku. Obecnie występuje powszechnie w całej Polsce w dość dużym nasileniu powodując brązowienie i przedwczesne opadanie liści. W 2002 roku nasilenie szkodnika było wyjątkowo duże, a dodatkowo panująca susza spowodowała to, że już we wrześniu nastąpiło wypuszczanie liści z pąków śpiących na wierzchołkach pędów i pojawienie się licznych kwiatostanów. Taka sytuacja stwarza niebezpieczeństwo częściowego przemarznięcia pędów wierzchołkowych, a nawet całych konarów drzew. Od 1992 roku szrotówek kasztanowcowiaczek jest plagą prawie we wszystkich krajach Europy, a w 2002 roku odnotowano go także po raz pierwszy w Wielkiej Brytanii i na Ukrainie.

kasztanowca białego.

Prof. dr hab. Gabriel Łabanowski

Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa w Skierniewicach

<http://www.szrotowek.prv.pl/>

Ratujmy kasztanowce

Akcję usuwania opadłych liści kasztanowców w naszym mieście organizują radni Rady Miejskiej w Łodzi. Takie prace wykonują już Warszawa, Kraków, Kielce oraz Lublin.

Od dwudziestu lat w Europie rozprzestrzenia się szkodnik, mały motyl o nazwie szrotówek kasztanowcowiaczek. Niedawno dotarł do Polski, gdzie niszczy głównie kasztanowca białego. Przenoszony przez prądy powietrza i samochody opanowuje nowe miejsca. W jednym sezonie wykluwają się trzy pokolenia motyla, czyli 6 tys. poczwarek, które zimują w martwych liściach. Jedną z dróg walki z tą plagą, oprócz kosztownych szczepień drzew, jest palenie liści.

2003-10-27 (G.N.)

<http://www.uml.lodz.pl/>

Fundusze

Organizacje młodzieżowe - konkursy Komisji Europejskiej

Komisja Europejska ogłosiła dwa konkursy adresowane do organizacji młodzieżowych. Do podziału dla najlepszych projektów planowanych do realizacji w 2004 roku jest 3,7 mln euro.

W ramach pierwszego programu (call for proposals DG EAC 17/03 Official Journal C247 15 October 2003), o granty mogą się starać młodzieżowe organizacje pozarządowe, które zamierzają działać na rzecz dialogu i współpracy młodzieży. Ma to być realizowane poprzez promowanie różnorodności kulturowej i etnicznej, realizację inicjatyw w dziedzinie sportu, wdrażanie technik informatycznych, organizację wolontariatu oraz wymianę młodzieży. Budżet konkursu wynosi 2 mln euro. Wnioski można składać do 31 grudnia 2003 roku.

W ramach drugiego programu (call for proposals EAC/66/03 Official Journal C249 17 October 2003) dofinansowanie otrzymają organizacje młodzieżowe, które złożą wnioski związane m.in. z realizacją wymiany młodzieży i organizacją pracy wolontariatu, organizacją programów edukacyjnych i szkoleniowych, konferencji oraz festiwali. Dotacje mogą otrzymać także projekty związane z prowadzeniem akcji informacyjnych promujących tematykę unijną. Budżet programu wynosi 1,7 mln euro. Termin składania wniosków mija 5 grudnia 2003 roku.

Szczegółowe informacje dotyczące programów można uzyskać na stronie internetowej Programu "Młodzież" Youth Programme (<http://europa.eu.int/comm/youth/>). Dodatkowo pytania dotyczące programu EAC/66/03 Official Journal C249 17 October 2003 można również przesyłać faksem pod nr. +32(2)299 41 58.

Dodatkowych informacji udziela także Biuro Regionalne Województwa Śląskiego w Brukseli.

Regional Office of Silesia (Poland) in Brussels Avenue des Arts 50, 1000 Bruxelles

tel.: +32.2.514.77.67, fax: +32.2.733.92.55

e-mail: rosv.brussels@silesia-region.pl

Dotacje dla szkół z klasą

Do 10 listopada 2003 szkoły, które otrzymały tytuł «Szkoła z klasą» mogą ubiegać się o dotację z Polskiej Fundacji Dzieci i Młodzieży na projekty aktywizujące uczniów, rodziców, a nawet całą lokalną społeczność.

Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży w ramach programu „Równać Szanse 2003 - Szkoły Aktywne” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności uruchomiła specjalną ścieżkę tylko dla „Szkół z klasą”. Do programu mogą zgłaszać się gimnazja wiejskie lub z miejscowości do 20 tys. mieszkańców.

Dotacje o wysokości do 10 tys. zł można dostać na projekty, które anagazują do pracy przede wszystkim uczniów, ale także nauczycieli, rodziców i całe lokalne społeczności.

Szczegółowe informacje można uzyskać pod nr telefonów: (0-22) 826 44 73 oraz (0-22) 826 44 74 lub pod adresami e-mailowymi: pcyf@pcyf.org.pl. Więcej: www.pcyf.org.pl/szanse/rownac2003_aktywne.shtml.

Pożyteczne ferie

Fundacja Wspomagania Wsi ogłasza II edycję konkursu „Pożyteczne ferie”. W ramach konkursu finansowane będą projekty realizowane przez organizacje lokalne w czasie ferii zimowych 2004, przeznaczone dla dzieci i młodzieży ze wsi i miasteczek do 6.000 mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z byłych PGR-ów, rodzin gorzej sytuowanych, obszarów o wysokim stopniu bezrobocia. Wnioski można składać do 24 listopada 2003.

Celem konkursu jest umożliwienie dzieciom/młodzieży, które zostają na czas ferii w swoich miejscowościach, spędzenia tego czasu w swojej społeczności lub gminie w sposób pożyteczny dla siebie i innych, atrakcyjny i bezpieczny.

Oczekujemy projektów, które będą miały widoczne walory edukacyjne - będą stwarzać dzieciom okazję do odkrywania nowych wartości, pobudzać do rozwoju, rozszerzać zainteresowania, zwiększać wrażliwość na potrzeby innych, pogłębiać wiedzę i umiejętności praktyczne oraz pozwolą nawiązać nowe kontakty i zdobywać nowe doświadczenia. Najlepsze ze zgłoszonych projektów zostaną nagrodzone dotacjami na ich realizację w wysokości do 2.000 zł. Łączna kwota nagród wyniesie maksymalnie 150.000 zł.

O dotacje mogą występować: parafie, stowarzyszenia, towarzystwa, fundacje, organizacje religijne, organizacje młodzieżowe, niepubliczne instytucje opiekuńczo-wychowawcze, świetlice wiejskie, organizacje kobiece, grupy odnowy wsi, a także sołectwa, gminne ośrodki kultury, niepubliczne instytucje edukacyjne, uniwersytety ludowe, niepubliczne placówki muzealne, kluby sportowe, ochotnicza straż pożarna, koła gospodyń wiejskich i inne organizacje, które wykażą we wniosku, że potrafią zorganizować czas dzieci/młodzieży w czasie ferii tak, aby osiągnięty został cel konkursu.

O dotacje nie mogą występować: szkoły, urzędy i podmioty prowadzące działalność dla zysku.

Aby wziąć udział w konkursie należy przesać do Fundacji wniosek o dotację (nie ma formularza). Wniosek musi zawierać (w podanej kolejności):

Informacje dotyczące organizacji/instytucji

1. Nazwa organizacji/instytucji składającej wniosek.
2. Dokładny adres z kodem pocztowym, telefon, fax oraz e-mail (jeśli jest).
3. Listę dotychczas zrealizowanych projektów wraz z ich głównymi wymiernymi efektami.
4. Listę grantów/dotacji, które organizacja otrzymała w ciągu ostatnich 2 lat.
5. Imię, nazwisko i krótka informacja o osobie odpowiedzialnej za realizację projektu.
6. Numer konta bankowego.
7. Imiona i nazwiska 2 osób upoważnionych do podpisania umowy.

Informacje dotyczące projektu

8. Tytuł projektu.
9. Data rozpoczęcia i zakończenia projektu.

10. Streszczenie projektu (max. 6 linijek)
11. Pełny opis projektu (max. 3 strony):
uzasadnienie potrzeby realizacji projektu; beneficjenci projektu - kto i w jaki sposób skorzysta na realizacji projektu? Proszę podać liczbę bezpośrednich beneficjentów; opis konkretnych działań zaplanowanych w ramach projektu z krótkim uzasadnieniem wyboru właśnie takich działań a nie innych; harmonogram działań (proszę podać daty działań z punktu 11C, czas ich trwania oraz wykonawców działań); sposób oceny efektów projektu.

12. Budżet projektu.

Wnioski nie zawierające wszystkich wymaganych informacji nie będą rozpatrywane.

Dodatkowe uwagi: Konkurs nie służy organizowaniu dzieciom wyłącznie wypoczynku. Każda organizacja może złożyć tylko 1 wniosek. Nie można składać wniosków zgłoszonych w poprzednich edycjach konkursów "Pożyteczne wakacje" i "Pożyteczne ferie". Rozpatrywane będą tylko projekty trwające co najmniej 8 dni. Budżet musi zawierać kalkulację wszystkich kosztów - również osobowych (które nie mogą być finansowane z dotacji FWW) Prosimy nie dołączać do wniosku żadnych dodatkowych dokumentów dotyczących organizacji tj. statutów, odpisów sądowych itp.

Harmonogram konkursu:

Do 24 listopada 2003 - składanie wniosków.

6 stycznia 2004 - rozstrzygnięcie konkursu, umieszczenie wyników na stronach internetowych Fundacji.

Od 19 stycznia 2004 do 28 lutego 2004 - realizacja projektów.

Do 30 marca 2004 - złożenie sprawozdania z wykorzystania dotacji do Fundacji.

Ograniczenia w przeznaczeniu dotacji: dotacji w konkursie "Pożyteczne ferie" nie można przeznaczyć na jakiegokolwiek wynagrodzenia.

Wniosek należy przesłać wyłącznie pocztą do 24 listopada br. na adres:

Fundacja Wspomagania Wsi
ul. Bellottiego1, 01-022 Warszawa
z dopiskiem "Pożyteczne ferie"

Dodatkowych informacji na temat konkursu udzielają Jolanta Plater i Robert Milewski pod numerem: (22) 636 25 71 - 75. Zapytania można wysłać również na adresy e-mailowe: jplater@fww.org.pl, rmilewski@fww.org.pl.

niemal niczego o głębinach morskich wód. Dna oceanów były zagadką. Opierały się wszelkim próbom penetracji aż do XX wieku.

Pierwszych wskazówek o naturze owych tajemniczych rejonów globu dostarczyły uczonym dokładne mapy ziemi. Zauważono, że gdyby przesunąć wybrzeże Afryki o 7 tys. km na południe, zarys linii brzegowej Czarnego Łądu pasowałby jak w dziecięcej układance do wschodnich brzegów Ameryki Południowej. Niemiecki badacz Alfred Wegener postanowił sprawdzić, czy owa zbieżność jest tylko przypadkowa, czy też oba kontynenty były ongiś całością. Dowodów szukał, porównując formacje skalne po obu stronach Atlantyku. Rezultaty okazały się zadziwiające. Góry Przyładkowe w Afryce Południowej urywały się nad brzegiem oceanu i pojawiały ponownie na południe od Buenos Aires. Oba pasma musiały być kiedyś jednym łańcuchem górskim...

Źródło: www.gazeta.pl

Wędrowki przyrodnicze. Legwany - sobowtóry dinozaurów

2 TVP, sobota, 15 listopada 2003, godz. 10.20

Zielone monstrum okryte ciężką zbroją kroczy przez miasto, siejąc śmierć i zniszczenie. Obala budynki, zgniata samochody jak puszki po piwie, tratuje przerażonych przechodniów. Potwór kpi sobie z desperackich prób zatrzymania tego pochodu. Ignoruje gęstą palbę z policyjnych rewolwerów, a także ostrzał z ciężkich karabinów maszynowych i armat pospiesznie ściągniętych czołgów. Tylko cud uratować może kraj przed kompletną zagładą. Spokojnie! Miasto zbudowano z drewna i papieru w filmowym atelier, a straszliwego kuzyna Godzilli udaje niepozorny legwan ubrany w rogaty hełm i oklejony sztucznymi łuskami. Dziś żaden producent nie odważyłby się tak traktować biednego stworzenia. Obrońcy przyrody starliby go na proch w mediach i puścili z torbami. Ale jeszcze przed kilkoma laty legwany zielone często grywały rolę dinozaurów i innych przedpotopowych bestii w horrorach klasy B, C i kolejnych. Filmowców należy zganić za podobne praktyki, nie można im jednak odmówić intuicji. Dziś owe zwierzęta nadal bywają wykorzystywane - w bardziej cywilizowany sposób i dla szczytniejszych celów - przez naukowców. Bo choć legwany zielone nie są potomkami dinozaurów w linii prostej, to obserwacja ich życia społecznego pomaga poznać obyczaje „strasznych jaszczurów” wymarłych przed sześćdziesięcioma pięcioma milionami lat...

Źródło: www.gazeta.pl

W telewizji

Historia ziemi. Głębiny oceanów

2 TVP, czwartek, 13 listopada 2003, godz. 15.00

Od tysięcy lat ludzie poznawali swój świat. Stale rozszerzali jego granice, odbywając dalekie podróże, odkrywając odległe krainy i nowe lądy. Sporządzali ich opisy i mapy. Sięgali w głąb ziemi w poszukiwaniu minerałów. Obserwując ruchy ciał niebieskich na firmamencie, opracowali zdumiewająco dokładne kalendarze, ale aż do bardzo bliskich nam czasów nie wiedzieli

Wejście modliszki

2 TVP, sobota 25 października 2003, godz. 10.25

Legenda Hollywoodu Bruce Lee spopularyzował na całym świecie wschodnią sztukę walki. Jedną z odmian kung-fu, w której zmarły tragicznie aktor osiągnął mistrzostwo, jest styl modliszki. Metoda wywodzi się z siedemnastowiecznych Chin. Wedle tradycji ów styl wymyślił młody adept szlachetnej sztuki dzięki obserwacji zwycięskiej walki modliszki ze znacznie większym od niej przeciwnikiem. Brutalna siła i masa ciała musiały

ustąpić przed kunsztem owadziej wojowniczej, która swój sukces zawdzięczała właściwemu wyborowi momentu uderzenia i szybkości wyprowadzanego ciosu. Naukowcy nie komentują mitycznego przekazu, lecz w pełni potwierdzają bojowe przewagi ponad tysiąc ośmiuset gatunków modliszek. Przedstawicielki tej grupy są znakomicie wyposażone i uzbrojone przez naturę. W przeciwieństwie do większości owadów widzą trójwymiarowo, jak człowiek, dzięki czemu potrafią bardzo precyzyjnie oceniać pozycję i odległość. W ciągu zaledwie dwóch dziesiątych sekundy małeńki jak łepiek szpilki ośrodek nerwowy modliszki przeprowadza wszelkie kalkulacje potrzebne do zaatakowania. Potem następuje błyskawiczne uderzenie zadane zbroją w ostre kolce pierwszą parą długich odnóży tułowiowych. Zwykle nie trzeba powtarzać ciosu. W jaki sposób młody owad zostaje mistrzem kung-fu?

Źródło: www.gazeta.pl

Podróże w czasie i przestrzeni. Mrówki-zabójcy

2 TVP, niedziela, 23 listopada 2003, godz. 10.20

Na świecie żyje ponad 8 tys. gatunków mrówek. Większość z nich nie stanowi dla nas zagrożenia. Niektóre potrafią dotkliwie pożądlić nieostrożnego wędrowca. Są jednak wśród mrówek prawdziwi zabójcy mordujący bez pardonu każde stworzenie stojące im na drodze. Nieprzeliczone rzesze owych budzących grozę wojowniczek pustoszą wielkie obszary lasu, eksterminując wszystkich jego nie dość czujnych bądź nie dość szybkich mieszkańców. Bo tylko pospieszna ucieczka przed maszerującą armią może ocalić życie zwierząt i... ludzi. Znanych jest kilka gatunków morderczych mrówek, w tym naganiaczki ze środkowowschodniej Afryki, zamieszkujące Tasmanię mrówki zwane buldogami oraz mrówki koczujące z Ameryki Środkowej i Południowej. Właśnie do Parku Narodowego Santa Rosa w Kostaryce wyruszają w poszukiwaniu groźnych owadów nieustraszeni dokumentaliści BBC...

Źródło: www.gazeta.pl

Magoty - jedyne małpy Europy

2 TVP, sobota 22 listopada, godz. 10

Magoty należące do rodziny makaków to jedyne małpy w Europie, które żyją w stanie dzikim. Zamieszkują zresztą tylko skromny skrawek naszego kontynentu: Skalę Gibraltarską. Zwierzęta te, osiagające od 50 do 70 cm wysokości i wagę od 5 do 8 kg, pochodzą z Afryki Północnej, a dokładniej z obszarów Maroka i Tunezji. Na Półwysep Gibraltarski sprowadzili je ponoć brytyjscy żołnierze. Pewnego dnia magoty ostrzegły ich swoim hałaśliwym zachowaniem przed nadciągającymi oddziałami hiszpańskimi. Odtąd gibraltarskie małpy są symbolem brytyjskiej obecności na tym terytorium. Wśród mieszkańców Albionu panuje głębokie przekonanie, że brytyjskie rządy w tej kolonii będą trwały dopóty, dopóki będą tam żyły małpy.

Źródło: www.gazeta.pl

Konkurs „Z Biedronką w roli głównej”

Zapraszamy do udziału w konkursie z Biedronką w roli głównej. Konkurs skierowany jest do wszystkich wielbicieli biedronek. Prosimy o nadsyłanie wszelkiego rodzaju prac plastycznych (rzeźby, rysunki, obrazy itp.) a także prace literackie (wiersze, opowiadania, reportaże, rymowanki), w których głównym bohaterem będzie biedronka.

Dla autorów prac wyróżnionych przewidujemy nagrody książkowe, filmy wideo oraz drobne niespodzianki. Najciekawsze prace będą opublikowane na łamach „Edukacyjnego kameleona” i wykorzystane w innych wydawnictwach FEER.

Ostateczny termin nadsyłania prac mija 31 grudnia 2003 roku (decyduje data stempla pocztowego). Na prace czekamy pod adresem:

Fundacja Edukacji Ekologicznej i Rozwoju,
ul. Więckowskiego 33, pok. 310, 90734 Łódź

Spis treści

Programy, wydarzenia	1
Aktualności, ciekawostki	1
W internecie	3
Konferencje, festiwale	3
Dokonalenie nauczycieli	8
Publikacje	10
W internecie	10
Konkursy	11
Zielona Butelka	13
Synantropizacja - konkurs dla nauczycieli	14
Ratujmy kasztanowce!	17
Fundusze	18
W telewizji	19
Konkurs „Z Biedronką w roli głównej”	20

Dodatki do „Edukacyjnego kameleona”

Razem z numerem otrzymaliście Państwo komplet materiałów kampanii „Zielona Butelka” oraz materiały (ulotki, broszury) dotyczące ekologicznego transportu a w szczególności promocji rowerów.

Przesyłamy również pocztówki wydane przez Park Narodowy Gór Stołowych, które nie zostały dołączone w zeszłym miesiącu. Przepraszamy.

Edukacyjny Kameleon Informator o Edukacji Ekologicznej

Wydawca: Fundacja Edukacji Ekologicznej i Rozwoju oraz Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”

Adres redakcji: ODE Źródła, Więckowskiego 33 pok. 310, 90-408 Łódź, tel./fax (42) 632 03 11, fax. 630 17 49; gosia@feer.edu.pl